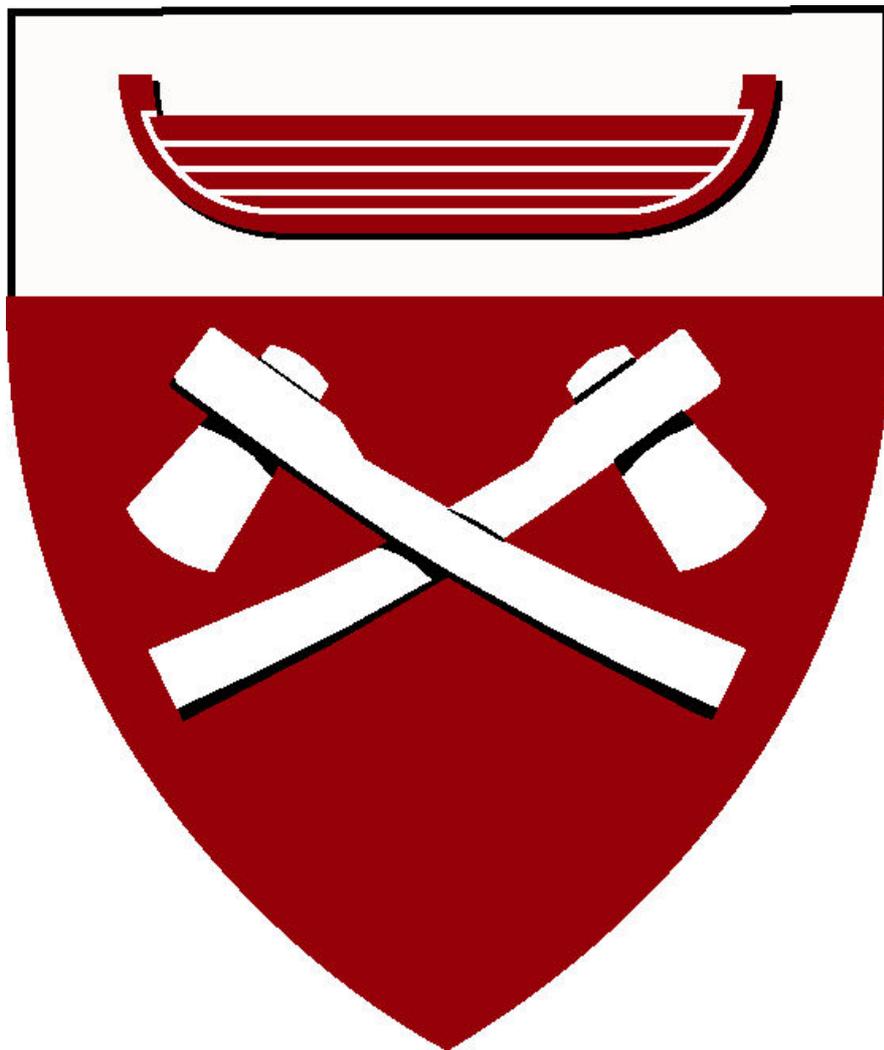

**Klitmøller Skydeterræn
Drifts- og Plejeplan
2005 – 2019**

**Miljøministeriet • Skov- og Naturstyrelsen
og
Hjemmeværnet
2005**

Klitmøller Skydeterræn

-Drifts- og Plejeplan 2005-2019

Udgivet af Miljøministeriet,
Skov- og Naturstyrelsen
og Hjemmeværnet

Tekst	Forstfuldmægtig Holger Elme Nielsen, Biologisk bidrag fra biolog Erling Krabbe. Begge Skov- og Naturstyrelsen.
Kort (bilag 1 og 2)	Skovfoged Tim Falck Weber
Bevoksningsliste (bilag 3)	Skovfoged Tim Falck Weber
Forsideillustration	Jeppe Ebdrup
Layout	Holger Elme Nielsen
Layout, omslag	Webdesigner Bodil Nielsen, Skov- og Naturstyrelsen
Tryk af omslag	Hillerød Grafisk ApS
Tryk af rapport	Hjemmeværnets trykkeri, Hjemmeværnsskolen Nymindegablejren
Tryk af kort	Hjemmeværnets trykkeri, Hjemmeværnsskolen Nymindegablejren
Indbinding	Hjemmeværnets trykkeri, Hjemmeværnsskolen Nymindegablejren
Aftale vedrørende kortmateriale:	Udsnit af Kort & Matrikelstyrelsens kortmaterialer er gengivet i henhold til tilladelse G18/1997.
Oplag	75 eksemplarer
ISBN	87-7279-646-4 87-7278-647-2 (net udgave)
Hæftet kan rekvireres hos	Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy Tolstrup Byvej 15 Postboks 12 9600 Års Telefon: 98 62 20 44
Hæftet findes endvidere på	www.skovognatur.dk

Klitmøller Skydeterræn

Drifts- og plejeplan 2005-2019

Nærværende Drifts- og Plejeplan for Klitmøller Skydeterræn stadfæstes hermed som gældende for perioden 2005-2019. Drifts- og plejeplanen er kun gældende så længe Hjemmeværnet lejer arealet.

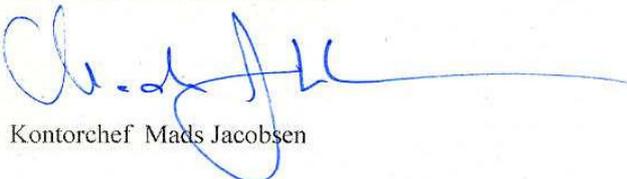
Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy, den

Major Gert Kingo

Skov- og Naturstyrelsen, den

11. 10. 2005

Kontorchef Mads Jacobsen

INDLEDNING.....	1
1 GENERELT OM DRIFTS- OG PLEJEPLANER.....	1
1.1 Formål og baggrund.....	1
2 BESKRIVELSE AF PLANPROCESSEN.....	2
2.1 Forudsætninger.....	2
2.2 Planens indhold.....	2
2.3 Planændringer.....	2
3 SÆRLIGT OM DRIFTS- OG PLEJEPLANEN FOR KLITMØLLER SKYDETERRÆN.....	4
3.1 Baggrund.....	4
3.2 Aftalens virkning.....	4
STATUS.....	5
4 BESKRIVELSE AF KLITMØLLER SKYDETERRÆN.....	5
4.1 Beliggenhed.....	5
4.2 Landskab.....	5
4.3 Geologi.....	7
4.4 Skydeterrænets historie.....	8
4.5 Korttegning.....	8
4.6 Registrering af arealtyper.....	10
4.7 Plejetilstand.....	14
4.8 Flora.....	14
Flora.....	15
4.9 Fauna.....	18
4.10 Sammenfatning af flora og fauna på Klitmøller Skydeterræn.....	19
4.11 Kulturhistorie.....	20
5 NUVÆRENDE MILITÆRE ANVENDELSE AF KLITMØLLER SKYDETERRÆN.....	21
5.1 Skydeterrænets militære anvendelse.....	21
5.2 Faciliteter og brug.....	21
6 FORSVARETS NUVÆRENDE DRIFT OG PLEJE AF SKYDETERRÆNET.....	22
6.1 Generelt.....	22
6.2 Terrænvedligeholdelse.....	22
6.3 Naturpleje.....	22
6.4 Vildtpleje.....	23
6.5 Skovdrift.....	23
6.6 Ressourcer og materiel.....	23
7 HIDTIDIGE REGLER FOR OFFENTLIGHEDENS ADGANG.....	24
8 LOVMÆSSIGE BRUGSBEGRÆNSNINGER ELLER BINDINGER.....	25
8.1 Generel lovpraksis for forsvarets arealer.....	25
8.2 Planloven.....	25
8.3 Status i Regionplan 1997-2009 for Viborg Amt.....	26
8.4 Kommuneplanlægning.....	26
8.5 Naturbeskyttelsesloven.....	26
8.6 Offentlighedens adgang til forsvarets arealer.....	29
8.7 Plejepligt af beskyttede naturtyper og fortidsminder.....	29
8.8 Museumsloven.....	30
8.9 Vandløbsloven.....	31
8.10 Skovloven.....	31
8.11 Deklarationsfredning af arealer på Klitmøller Skydeterræn.....	32
8.12 Vildtpleje.....	33
FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER.....	34
9 HJEMMEVÆRNETS FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER.....	34
10 SKOV- OG NATURSTYRELSENS FORSLAG TIL BESKYTTELSE.....	

SE OG FORBEDRING AF NATURVÆRDIER OG OFFENTLIGHEDENS ADGANG	35
10.1 Forslag til en overordnet målsætning for områdets fremtidige naturtilstand.....	35
10.2 Forbedringer i plejen af hedearealer.....	35
10.3 Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder	35
10.4 Vandløb.....	36
10.5 Skovdrift.....	36
10.6 Offentlighedens adgang	36
10.7 Overnatningsmulighed for windsurfere	36
11 KOMMENTARER OG ØNSKER FRA EKSTERNE BIDRAGYDERE	38
11.1 Kommentar fra Friluftsrådet.....	39
11.2 Dansk Botanisk Forening.....	40
AFVEJNING	41
12 AFVEJNING AF BENYTTELSE OG BESKYTTELSE	41
12.1 Afvejning af ønsker og forslag fra Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy	41
12.2 Afvejning af ønsker og forslag fra bidragyderne	41
12.3 Afvejning af Skov- og Naturstyrelsens ønsker til forbedringer af naturområder.....	42
12.4 Sammenfatning.....	42
PLAN.....	43
13 RETNINGSLINIER FOR DEN FREMTIDIGE ANVENDELSE AF KLITMØLLER SKYDETERRÆN	43
13.1 Retningslinier for pleje af klitheden.	43
13.2 Retningslinier for genskabelse af den tilgroede klithede.	44
13.3 Retningslinier for etablering af lavvandede søer.	45
13.4 Retningslinier for etablering af afmærket sti på skydeterrænet.	45
13.5 Retningslinier for etablering af økobase af sheltere.	45
13.5 Retningslinier for etablering af overnatningsmulighed for surfere.	45
13.6 Retningslinier for offentlighedens adgang til Klitmøller Skydeterræn.....	46
13.7 Retningslinier for brug af gødning og sprøjtemidler.	46
13.8 Planændringer.	46
13.18 Handlingsplan for Klitmøller Skydeterræn	47
ØKONOMI.....	48
14 ØKONOMISKE KONSEKVENSBEREGNINGER.....	48
Hedesøer.....	49
Etablering af fladvandede søer	49
Offentlig adgang.....	49
14.1 Samlet oversigt over drifts- og plejeplanens økonomiske konsekvenser	50
BILAG.....	51
15 OVERSIGT OVER BILAG	51

INDLEDNING

1 Generelt om Drifts- og Plejeplaner

1.1 Formål og baggrund

Mange af de militære områder indeholder store naturværdier i form af et rigt dyre- og planteliv samt store, sammenhængende landskaber. De påvirkninger, det åbne landskab har været udsat for, er ofte gået helt uden om forsvarets øvelseterræner. Nogle terræner har ligget i naturtilstand i flere generationer, enkelte har aldrig været rørt, og den naturlige flora og fauna har haft gode muligheder for at udvikle sig frit.

Som led i Forsvarsministeriets miljøstrategi har Hjemmeværnskommandoen vedtaget, at der for hovedparten af de skyde- og øvelsesområder, der administreres af hjemmeværnet skal udarbejdes en drifts- og plejeplan.

Den 27. februar 2002 indgik Hjemmeværnskommandoen og Skov- og Naturstyrelsen en samarbejdsaftale, der sikrer en planlægning af drift og pleje for en række af hjemmeværnets skyde- og øvelsesområder.

Formålet med en drifts- og plejeplan er at sikre, at der på hjemmeværnets arealer opnås en tilfredsstillende balance mellem forsvarets behov for nødvendig uddannelse og træning af enheder under realistiske vilkår og hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser.

Da planlægningen ønskes brugt som et redskab til beskyttelse og forbedring af naturværdier på forsvarets arealer, er amt og kommune, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet m.fl. medinddraget som såkaldte eksterne bidragsydere ved udarbejdelsen. Samtidig er det forventningen, at amt og kommune, som de relevante myndigheder, gennem inddragelse i afvejningen mellem benyttelse og beskyttelse vil administrere relevant lovgivning med udgangspunkt i planen.

Drifts- og plejeplanlægningen vil dels tilvejebringe et ensartet grundlag for en flersidig forvaltning af de militære arealer, dels give medarbejdere i hjemmeværnet en naturmæssig viden, herunder en forståelse for behovet og mulighederne for varetagelse af flersidige hensyn ved drift og pleje af arealerne.

Støjproblematikken i relation til naboer ligger uden for drifts- og plejeplanlægningsarbejdet, idet støj reguleres i henhold til miljøbeskyttelsesloven. Bestemmelser om støjregulering for Hjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy er fastsat i "Bekendtgørelse om støjregulering af forsvarets øvelsespladser og skyde- og øvelseterræner" (Bek. nr. 468 af 13. juni 2002), side 86 og 87.

2 Beskrivelse af planprocessen

2.1 Forudsætninger

I forbindelse med udarbejdelse af drifts- og plejeplanen er udgangspunktet, at skyde- og øvelsестerrænerne samt øvelsespladserne er udlagt som uddannelsesområder, og derfor fortsat skal kunne anvendes som sådan.

Drifts- og plejeplanen skal tydeliggøre terrænets naturhistoriske, kulturhistoriske og rekreative værdier og udstikke retningslinier for terrænets brug, beskyttelse og pleje, som tager hensyn til disse værdier, samtidig med at der opnås en tilfredsstillende løsning af hjemmeværnets behov.

Planen skal således rumme en afvejning mellem henholdsvis hjemmeværnets behov for militær brug af terrænet og samfundets interesse i en forsvarlig og langsigtet forvaltning af terrænets ofte meget store natur- og kulturværdier.

Som følge af, at der er tale om et militært område vil rekreative interesser (offentlighedens adgang) kun blive tilgodeset i det omfang, det ikke generer den militære brug og i øvrigt er sikkerhedsmæssigt forsvarligt. Herudover kan hensynet til naturmæssige værdier påvirke mulighederne for rekreativ benyttelse.

De i drifts- og plejeplanen opstillede retningslinier, skal være enkle for hjemmeværnet at administrere i praksis.

2.2 Planens indhold

Planen skal :

Kortlægge og afgrænse naturtyper, bevoksninger, veje, hjemmeværnets anlæg etc.

Beskrive de naturmæssige værdier og identificere de mest bevaringsværdige af disse, samt påpege eventuelle behov/muligheder for forbedring af de naturmæssige værdier.

Beskrive hjemmeværnets nuværende benyttelse og drift af terrænet samt klarlægge hjemmeværnets fremtidige behov.

Beskrive den rekreative benyttelse af terrænet.

Foretage en afvejning imellem hjemmeværnets behov for benyttelse, ønskerne om beskyttelse, forbedring af naturværdier samt forbedring af de rekreative muligheder.

Anvise, hvorledes denne afvejning kan realiseres i praksis, herunder fastlægge retningslinier for terrænets fremtidige benyttelse, pleje og forbedring.

Beregne de økonomiske konsekvenser af planens bestemmelser for hjemmeværnet.

2.3 Planændringer

Drifts- og plejeplanen gælder for 15 år.

For til stadighed at holde planen tidssvarende og fleksibel over så langt et forløb, kan der løbende foretages ændringer i drifts- og plejeplanen, forudsat at aftaleparterne er enige.

Såfremt hjemmeværnet eller Skov- og Naturstyrelsen ønsker ændringer i drifts- og plejeplanen, indsender det lokale hjemmeværnsdistrikt begrundede forslag herom via Hjemmeværnskommandoen til Skov- og Naturstyrelsen eller omvendt. Hvis der ikke er væsentlige indsigelser, indsættes planændringen i den pågældende plan med gyldighed som en del af denne.

Planændringerne er således en løbende fortsættelse af planlægningsfasens dialog mellem parterne.

Som udgangspunkt kræver enhver afvigelse fra planens retningslinier, som de fremgår af planafsnittet, planændring. Der gælder dog en bagatelgrænse for kravet om planændringer. I tvivlstilfælde om bagatelgrænsen bør parterne drøfte dette spørgsmål indbyrdes.

Planændringer kan også være en nødvendighed som følge af afgørelser fra relevante myndigheder.

Udover planændringer kan dispositioner, der ligger udenfor planens rammer, kræve tilladelse fra relevante myndigheder.

3 Særligt om drifts- og plejeplanen for Klitmøller Skydeterræn

3.1 Baggrund

Som nævnt i indledningen har Hjemmeværnskommandoen og Skov- og Naturstyrelsen indgået en aftale om planlægning af drift og pleje for en række af hjemmeværnets arealer.

En særskilt aftale om en drifts- og plejeplan for Klitmøller Skydeterræn blev endeligt indgået mellem Hjemmeværnskommandoen og Skov- og Naturstyrelsen den 18. november 2004.

Drifts- og plejeplanlægningen forestås af Skov- og Naturstyrelsen i samarbejde med Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy og Hjemmeværnskommandoen.

I perioden 2003-04 foretog Skov- og Naturstyrelsen en markgennemgang af arealet med henblik på udarbejdelsen af digitale kort over terrænet. I juni-juli 2003 blev der foretaget biologisk registrering af området.

I forbindelse med udarbejdelsen af planen har Viborg Amt, Hanstholm Kommune, Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening, Friluftsrådet mfl. haft lejlighed til at se terrænet ved en fremvisning den 3. juni 2003 og til at fremsende bidrag og ønsker til planen. Endelig har bidragyderne haft lejlighed til at kommentere planforslaget inden færdiggørelsen.

3.2 Aftalens virkning

Drifts- og Plejeplanen er bindende for de to aftaleparter, Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy og Skov- og Naturstyrelsen. Ved underskrift af planen forpligter aftaleparterne sig således til at efterleve og respektere planens fastsatte bestemmelser. Planen kan dog løbende ændres, såfremt der er behov for og enighed herom, jf. afsnit 2.3.

STATUS

4 Beskrivelse af Klitmøller Skydeterræn

4.1 Beliggenhed

Klitmøller Skydeterræn er beliggende i klitlandskabet i vestkanten af Nystrup Klitplantage, ud til Vesterhavet, umiddelbart syd for Klitmøller by i Thy. Mod nord er sommerhusbebyggelse og campingplads og mod syd den store fredede Vangså Hede. Skydeterrænet er beliggende i Viborg Amt, hvor den nordlige halvdel er i Hanstholm Kommune og den sydlige halvdel i Thisted Kommune. Området er på ca. 200 ha. Beliggenheden og afgrænsningen fremgår af nedenstående kort (billederne 4.1 og 4.2).

Billed 4.1: Kort over Klitmøller området. Klitmøller Skydeterræns er angivet ved et rødt kryds.

Billed 4.2: Orthofoto fra 2002, hvor Klitmøller Skydeterræns grænser er indteget med rød streg. Nordenden af Vandet Sø ses i østkanten af fotoet.

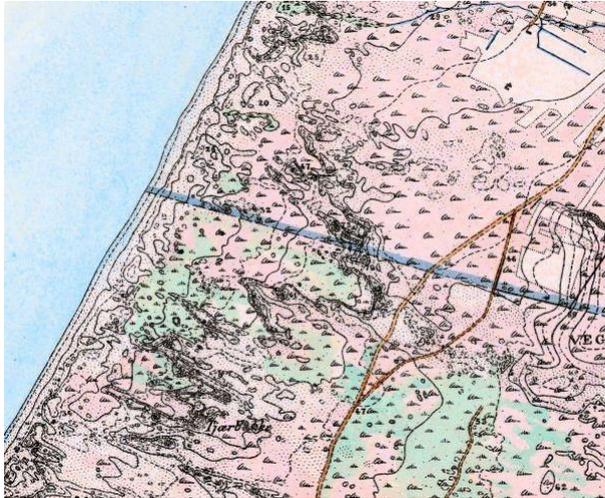
4.2 Landskab

Området er beskrevet i bind 4 i Danmarks Natur - ”*Det meste af Thy er frodigt landbrugsland, men mod vest danner et 4-5 km bredt klitlandskab kontrast hertil. Klitterne hviler på stenalderhavets aflejringer, som kan ses i kystens klintklitter, der også afslører, at lagene er hævet 3-4 m over det nuværende havspejl. Landhævningen har ligesom adskilt de få forklitter fra havklitten. Havklitterne består af et net af vindbrud og mindre parabelklitter af 10-12 m højde. I de mest haveksponerede vindbrud findes grus ordnet i meget store vindribber. Øst for havklitten følger 2-3 km flyvesandsslette med småklitter og klitrimmer. I Littorinahavets højeste udbredelsesniveau er et bælte af parabelklitkerner og tilplantede sandmiler.*”

Efterfølgende beskrivelser af landskab og landskabets dannelse er hentet fra ”Driftsplanen for Thy Statskovdistrikt” og er forfattet af geologerne Henrik Granat og Karsten Secher (begge Skov- og Naturstyrelsen).

Klitlandskaberne, der er de yngste terrænelementer i Thy, er dannet ved talrige sandflugtsperioder, hvoraf de første virkelige ødelæggende antagelig fandt sted i 15-1600 tallet, og med kulmination i tiden mellem 1680 og 1750. De historiske kilder er ikke sikre på dette punkt.

Visse oplysninger tyder på, at der sikkert har været sandflugt allerede i 11-1200 tallet, og udgravninger af stenalderbopladser i Lodbjerg har vist, at der i hvert tilfælde har været sandflugt mellem 3000 og 2000 år f. Kr. Sandflugtens forudsætning er vestenvindens store hyppighed sammen med Vestkysten store sandmængder, samt fraværet af et beskyttende plantedække over de sandede klitområder.

Billed 4.3 Ældre kort fra perioden 1842-1899, der viser området, hvor skydeterrænet i dag er placeret. Det fremgår tydeligt at kortet er fra før tilplantningen med træer. Området er domineret af hedearealer (lyserøde) og fugtige lavbunds arealer (grønne). Store klitformationer på arealet kan ses af højdekurverne (sorte). Den blå streg er en sognegrænse, der i dag er grænsen mellem Hanstholm Kommune i nord og Thisted Kommune i syd. Det brune vejforløb er lidt mere vestligt end den nord-sydgående asfalteret vej, der findes i dag.

Billed 4.4 Ortofoto fra 2002, der viser området hvor Klitmøller Skydeterræn er placeret. Skydeterrænets østlige grænse er den buede nord-sydgående asfalteret vej. Der er i dag skov på det meste af arealet. Den mørkegrønne farve er fyr, som væsentligst er bjergfykrat. Mod vest er arealer domineret af hede, klitter og strandbred ud til Vesterhavet. Spor og vejforløb kan øjnes og den kunstigt etablerede Foldrende Sø. Foldrendens gennemløb af klitrækken og udløb over stranden i Vesterhavet, kan ligeledes ses af fotoet. Campingpladsen ses mod nord, og i syd den utilplantede Vangså Hede.

Stykket mellem Nr. Vorupør og Klitmøller er neutralt, dvs. der er ingen dominerende transportretning af materiale langs kysten. De fremspringende punkter på Vestkysten, Nr. Vorupør, Klitmøller og Hanstholm skyldes alle modstandsdygtige forbjerge af moræne og kalkmateriale, nu delvist skjult af flyvesand. Vestkysten af Thy var således på stenalderhavets tid bugtet og fliget, med forposter uden for den egentlige kystlinie. Mellem Stenbjerg og Klitmøller ses 1-1,5 km fra havstokken toppen af mindre moræneøer, som antagelig har udgjort en sammenhængende bræmme foran stenalderhavets kyst. Denne har derfor været noget beskyttet mod Vesterhavet, og er kun i mindre grad udviklet med klinger.

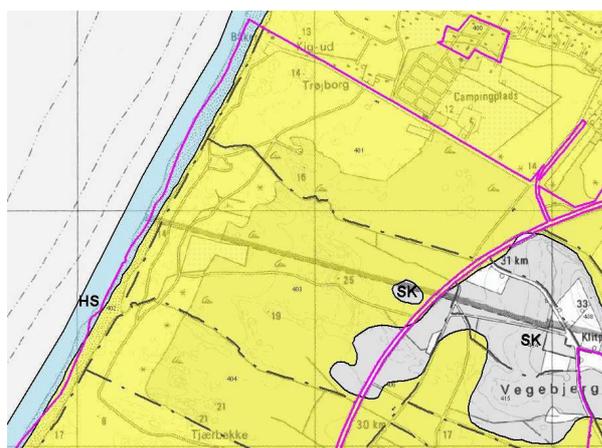
Et tværprofil gennem det vestlige Thy, fra havet til flyvesandets østgrænse, viser normalt følgende elementer: 1) flad strandbred, 2) bælte af havklitter, 3) jævn sandslette og 4) indre klitbælte. Strandbredden er sjældent mere end 50 m bred, og er normalt blottet for vegetation. På overgangen til havklitterne, vil der ofte ses vekslen af stenede strandvolde og martørv, dannet i stenalderen. Herover ligger havklitternes lyse flyvesand ("hvide" klitter). Havklitternes højde er normalt 17-20 m, enkelte steder dog op til 30 m. Herefter følger mod øst en jævn sandslette, der kan følges fra Hanstholm til Agger i en bredde af 4-5 km. Sletten har en ganske svag stigning mod øst, med mindst hældning i Sydthy. Forskellen mellem nord og syd skyldes underlaget. I nord er der 10-12 m flyvesand og over 8-10 m stenalderhavsand. I syd er flyvesandsmægtigheden yderst varierende på et underlag af tyndere havaflejringer og istidslag.

Sandsletten kan da opfattes som en afblæsningsflade, med varierende hældning betinget af grundvandet, idet tørt sand vil blæse af. På denne sandslette optræder der også spredte klitdannelser, smårimmer og udblæsningsgryder (vindkuler). Parabelklitter (med åbningen i vindsiden), der er den egentlige vandreklitform under danske forhold, og som først bliver fuldt udviklet længere mod øst, ses også på sletten. De kan her opfattes som et resultat af bremsningen ved tilplantning ("grå" klitter), idet sandflugtsdæmpningen satte ind, da klitterne var på vej ind over sletten. Hvor flyvesandet ligger sig til rette på det bølgede moræneland, vil klitterne ofte udvikle sig i små toppede former, samlet i større eller mindre flader.

Parabelklitten starter bag et hul i rækken af havklitter, hvor der opstår en vindport. Er vind og sandtilførsel fra stranden tilstrækkelig, vil parabelklitten give sig til at vandre ind over sletten, efterladende sine "ben" som lange vindparallelle rimmer. Vandringsen standser, såfremt sandtilførsel og vind ophører, ved tilplantning, eller hvis store forhindringer mødes (skrænter, søer ol.). Det skal dog bemærkes, at op til 30 m høje skrænter ikke nødvendigvis stopper en vandreklit. Ved sandslettens østkant er hovedparten af Thy's vandreklit standset og har her dannet det indre klitbælte, ofte sammenfaldende med stenalderhavets kystlinie. Flyvesandlagets tykkelse er normalt 8-10 m på sletten, og hvor der er tale om vandreklit herpå, forøges lagets tykkelse normalt med 10-20 m. På morænelandet er flyvesandlaget almindeligvis ½-5 m tykt. Forskellige undersøgelser tyder på, at vandringshastigheden har været op til 7-8 m pr. år. Sættes dette i forbindelse med f.eks. Boelssande i Nystrup plantage, viser det sig at denne klit groft regnet har brugt ca. 600 år til at vandre fra havklitten til den nuværende plads (standset omkring 1875). Den skulle da være startet omkring år 1300 e. Kr.. Der er mange usikre momenter i en sådanne beregning, der blot er taget med for at give en idé om forholdene.

4.3 Geologi

Jordarter

Billed 4.5 Jordartskort over området hvor Klitmøller Skydeterræn er beliggende. Strandbredden er saltvandssand (HS – blå farve). Det gule område er flyvesand, der er vindaflejret sand, der findes i klitter og som flyvesandsdækker. I den østlige del af skydeterrænet er med grå angivet mindre områder der indeholder skrivekridt med flint (SK). (Kilde: GEUS og tilrettet af geolog Henrik Granat, Skov- og Naturstyrelsen).

Billed 4.6 Geologiske informationer indlag på Skov- og Naturstyrelsens skovkort. Den formodede kystlinie for stenalderhavet (brun stiplede linie). Med røde streg er indtegnet begrænsningen af markante vandreklit og med grønne streg er indtegnet grænse for områder med under 1 m flyvesand (Kilde: Geologerne Henrik Granat og Karsten Secher, Skov- og Naturstyrelsen).

Geolog Karsen Secher beskriver geologien således i den vestlige del af Nystrup Klitplantage: ”Plantagen er anlagt på et typisk flyvesandslandskab. Klitpogografien er fremherskende med et stort antal parabelklitter jævnt fordelt over området. Stenalderhavets kystlinie antages at være beliggende flere steder inden for plantagen. Landhævningen siden stenalderen andrager ca. 4 meter. Underlaget for flyvesandet er i plantagens vestlige del overvejende hævet sandet havbund. Tykkelsen af flyvesandet er bortset fra vandrekitterne omkring ½-3 m. Flyvesandet er overalt udvasket. Det ringe antal søer og kær på klitsletten mod vest er at forvente, med slettens jævne fald mod Vesterhavet, som i dag er godt understøttet af et øst-vestgående grøftesystem”

4.4 Skydeterrænets historie

Terrænet er ejet af Miljøministeriet ved Skov- og Naturstyrelsen, Thy Statsskovdistrikt og har været anvendt af Hjemmeværnet til øvelsesaktiviteter og skarpskydning siden 1956. Hjemmeværnet lejer arealet af Thy Statsskovdistrikt. Forvaltningen, herunder udlån og godkendelse af øvelsesaktiviteter og skydninger sker fra Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy i Aars. Terrænet omfatter følgende faste godkendte skydepladser: Håndgranatbane, pansermålsbane, bunker med sprængningsplads. Øvrige terrænområder anvendes til feltskydning. Klitmøller Skydeterræn har etablissementsnummer LST 2801.

4.5 Korttegning

På grundlag af luftfotos, markgennemgang, matrikelkort og tidligere kort er der udarbejdet digitale kort, som omfatter henholdsvis et grundkort, et øvelseskort og et drifts- og plejekort. De to kort er indsat bagest i denne plan som bilag 1 og 2.

Grundkort (bilag 1)

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på plantidspunktet (2004). I princippet medtages alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen. Kortet anvendes som grundlag for drifts- og plejekortet, samt for eventuelle andre temakort, som kan udarbejdes i tilknytning til planen.

Under grundkortets titel er terrænets samlede areal i hektar angivet. Grundkortet er desuden forsynet med en signaturforklaring samt en angivelse af målestoksforholdet.

På kortet inddeles terrænet i forskellige “*afdelinger*”, dvs. delområder i en passende størrelse. Afdelingsgrænserne følger så vidt muligt genkendelige og permanente terrænlínier som f.eks. veje og hegn. Afdelingerne nummereres med fortløbende tal – i denne plan afd. 401-404 samt 462. Afdelingsnumrene er fastholdt i forhold til ejers ejendomsinddeling, dvs. de er de samme som på skovkortene for Thy Statsskovdistrikt.

De enkelte afdelinger opdeles igen i “*litra*”, der svarer til behandlingsenheder inden for den enkelte afdeling, dvs. arealer, der er ensartede med hensyn til f.eks. terræn, anvendelse, vækstforhold, træarter eller alder. Eksempler på litra er den enkelte mose eller eng i et større slettelandskab eller den enkelte skovbevoksning i et skovområde. Litra angives med et bogstav.

Til samtlige litra knyttes endvidere en to- eller trebogstavkode, en såkaldt ”*anvendelseskode*”, der angiver arealtypen (f.eks. HED for hede, KLI for klitter, SKB for skydebane). For de skovbevoksede arealer gælder det som hovedregel, at anvendelseskoden svarer til bevoksningens hovedtræart, mens den for de åbne arealer beskriver naturtypen i overensstemmelse med de beskyttede naturtyper i Naturbeskyttelsesloven (jvf. i øvrigt afsnit 8 – Lovmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger).

Der kan ofte forekomme små arealer med en anvendelse, der adskiller sig fra den øvrige del af den pågældende litra, f.eks. et mindre krat på et hedeareal. Disse små arealer ønskes markeret på kortet, men ikke udskilt som selvstændige litra med anvendelseskode, da de ikke vurderes at have betydning i drifts- og plejelægningssammenhænge. Disse mindre arealer indtegnes med prikket linie på kortene (ulitreret bevoksningegrænse).

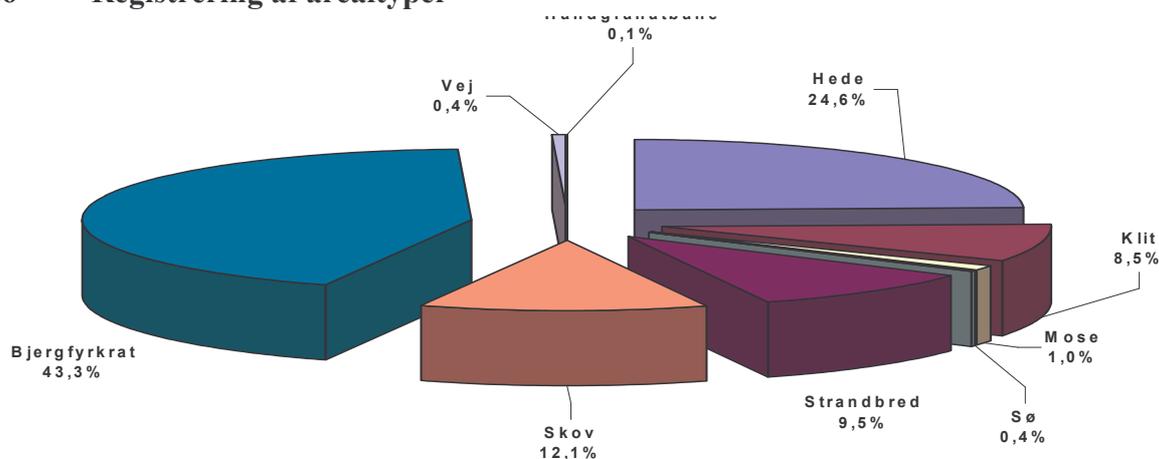
Bevoksningsliste (bilag 3)

Til kortet hører en bevoksningsliste, der er en fortegnelse over terrænets afdelinger, litra og arealtyper (anvendelseskoder). For hver litra er angivet arealsummen i hektar (ha) samt supplerende bemærkninger. For skovbevoksede arealer findes tillige en række oplysninger, der beskriver bevoksningen nærmere, såsom anlægsår, indblanding, højde og diameter.

Drifts- og plejekort (bilag 2)

Drifts- og plejekortet er fremstillet på baggrund af ovennævnte grundkort og er en grafisk illustration af de fremtidige forskrifter og retningslinier vedrørende drift og pleje af terrænet beskrevet i drifts- og plejeplanen. Med farver og særlige signaturer er fremhævet de områder, hvor der skal ske ændringer i anvendelsen, eller gennemføres særlige plejeforanstaltninger af hensyn til flora og fauna. Endvidere vises planlagte anlæg og beplantninger.

4.6 Registrering af arealtyper

Figur 4.6.1. Arealanvendelsen på Klitmøller Skydeterræn.

Tabel 1: Arealers fordeling og sammensætning af arealtyper.

Anvendelseskode på kort	Arealtyper	Areal i ha	Areal i %
Græs/hedeklædte arealer			
HED*	Hede	51,9	24,6
KLI**	Klitter	18,0	8,5
Vådområder			
MOS*	Mose	2,2	1,0
SØ*	Sø	0,9	0,4
STB**	Strandbred	20,1	9,5
Skov og krat			
(Se træartsfordelingen bilag 4)	Produktiv skov	25,6	12,2
BJF	Bjergfyr (krat)	91,5	43,3
Veje og bæltepor			
VEJ	Vej	0,9	0,4
Militære anlæg			
BAN	Håndgranatbane	0,2	0,1
Total		211,3	100,0

* Arealerne er omfattet og beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

** Arealerne er omfattet og beskyttet af Naturbeskyttelseslovens §§8-9

I det følgende er der redegjort for definition og afgrænsning af de enkelte arealtyper, som de er angivet på grundkortet. Der er ligeledes en kort beskrivelse af specielle forhold, der knytter sig til arealtyperne.

Græs/hedeklædte arealer

Hede (HED)

Hede udgør 51,9 ha, svarende til 24,6 % af skydeterrænets samlede areal. Naturtypen hede er karakteriseret ved en hedevegetation med tydelig forekomst af karakteristiske dværgbuske, i dette tilfælde hedelyng og revling.

Naturmæssigt set er hede en vigtig naturtype på skydeterrænet, da arealerne er store og velbevarede og uden at der foretages gødsning, sprøjtning eller dyrkning i en lang periode, hvis overhovedet nogen sinde.

Hedearealerne er primært beliggende mellem havklitterne i vest og skoven, som ligger i den østlige del af skydeterrænet.

Mange heder i Danmark er blevet inddraget til intensivt drevne landbrugsområder. I 1700-tallet havde de danske heder et samlet areal på ca. 7000 km², svarende til 1/6 del af Danmarks areal, i dag findes kun ca. 10 % af disse tilbage.

Hedearealerne er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Klitter(KLI)

Klitter udgør 18,0 ha, svarende til 8,5 % af skydeterrænets samlede areal, og er dermed en af de store naturtyper i skydeterrænets åbne landskab.

Klitter er defineret som de hvide klitter nærmest havet og bagved ligger klitheden, som er vegetationsdækket. I denne plan og på kortet er klitheden beskrevet under naturtypen hede.

De hvide klitter er høje og kuperede, og danner et 100-300 m bredt bælte mellem strandbredden, og den lyngklædte klithedeflade østfor. Ud mod havet danner klitterne en stejl skrænt, som følge af havets erosion ved storme.

Klitter langs den jyske vestkyst er beskyttet i henhold Naturbeskyttelseslovens § 8. I følge denne paragraf må der ikke foretages ændring i tilstanden, herunder etableres hegn. Desuden må arealerne ikke afgræsses, med mindre de tidligere lovligt har været benyttet til landbrugsmæssig drift, herunder græsning. Der må ikke placeres campingvogne og lignende. Beskyttelsen gælder dog ikke foranstaltninger til dæmpning af sandflugt m.m.

Vådområder

Mose (MOS)

Skydeterrænets moser udgør 2,2 ha, svarende til 1,0 % af det samlede areal. Definitionen af mose sker primært ud fra botaniske kriterier, f.eks. rørsump, starsump m.fl., og graden af fugtighed, f.eks. kærmoser, vældmose m.v. På skydeterrænet er der tale om hedemose.

Mosearealerne er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Søer (SØ)

De to kunstigt opdæmmede søer (der ligger lige op af hinanden), ”Foldrende Sø”, på skydeterrænet udgør tilsammen 0,9 ha, svarende til 0,4 % af det samlede terræn. Ved korttegningen er det den højeste vandstand, som er registreret enten ved markgennemgangen eller på de an-

vendte luftfotos der anvendes som grænse. Vandhuller over 100 m² er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Søerne er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Foldrende sø set fra sydøst. I baggrunden kan havklitterne ses. (november 2004).

Foldrende sø (sommer 2003).

Strandbred (STB)

Strandbred udgør 20,1 ha svarende til henholdsvis 9,5 % af skydeterrænets samlede areal.

Strandbredden udfor Klitmøller er en ca. 60 m bred og hvid sandstrand ud til Vesterhavet. På en pynt ses også en strækning med stenstrand. Foldrende Å strømmer ud over strandbredden.

Strandbredden er ligesom klitter langs den jyske vestkyst beskyttet i henhold Naturbeskyttelseslovens § 8. I følge denne paragraf må der ikke foretages ændring i tilstanden, herunder etableres hegn. Desuden må arealerne ikke afgræsses, med mindre de tidligere lovligt har været benyttet til landbrugsmæssig drift, herunder græsning. Der må ikke placeres campingvogne og lignende. Beskyttelsen gælder dog ikke foranstaltninger til dæmpning af sandflugt m.m.

Vandløb

Der er flere mindre vandløb på skydeterrænet. De løber næsten alle fra øst mod vest. Disse er dog ikke registreret med et areal i sammenstillingerne. Foldrende i den sydlige del af skydeterrænet er det eneste vandløb, der løber gennem havklitterne og videre ud i Vesterhavet. Lige nord for skydeterrænet løber et andet mindre vandløb, ”Trøjborg Rende”, ud i Vesterhavet. De øvrige vandløb på skydeterrænet, der mere har karakter af grøfter når ikke Vesterhavet; men løber ud i sandet ved landsiden af havklitterne.

Foldrendens løb mod Havklitterne (t.v.)

Foldrendens udløb i Vesterhavet(t.h.)

(november 2004)

Skov og Krat

Skov

Skovbevoksningerne udgør i alt 25,6 ha, svarende til 12,2 % af det samlede areal. De er alle placeret i den østlige del af skydeterrænet, hvor bjerfyrkrattet vestfor giver læ og jordbunden flere steder er lidt bedre end den hævede havbund vestfor. Skoven er oprindeligt anlagt med bjergfyr (BJF) fra begyndelsen af 1900-tallet, som er blevet suppleret med plantning af conortafyr (COF) og fransk bjergfyr (FBF) fra midt i 1900-tallet. Sitkagran (SGR) er bragt ind på de arealer med den bedste jordbund siden midten af 1980-erne. Bøge- og egetræer er indblandt flere steder på de bedste jorder. Hedestykket i skydeterrænets nordøstre hjørne er ryddet for nåletræopvækst og tilbage står enkelte ege, som danner et flot parklignende skovbillede langs sydsiden af Trøjborgvej.

Bjergfyrkrat (BJF)

Bjergfyr udgør i alt 91,5 ha, hvilket svarer til 43,3 % af skydeterrænets samlede areal. Bjergfyr er plantet i starten af 1900-tallet og har efterfølgende bredt sig vestpå ud på klithedearealet. Klithedearealet er hermed blevet ændret til bjergfyrkrat. I vest er bjergfyrkrattet knæhøjt og mod øst, når det op i ca. 4 meter.

Veje

Vej (VEJ)

Veje er defineret som bilfast vej, hvor almindelige køretøjer kan færdes året rundt. På Klitmøller Skydeterræn udgøres vejnettet af øst-vestgående vej i sydkanten af skydeterrænet ud til Vangså Hede, samt en nord-sydgående vej bag havklitterne fra Trøjborgvej i nordenden af skydeterrænet. Vejene udgør 0,9 ha, svarende til 0,4 % af det samlede areal.

Militære anlæg

Materielhus, Bunker med sprængningsplads, Pansermålsbane

I områdets nordvestlige del er et område med træhuse, container samt et halvtag man kan opholde sig under. På stranden bruges en af de gamle tyskerbunkere fra 2. Verdenskrig som sprængningsplads. I den sydvestlige del er en pansermålsbane.

Opholds og lagerbygninger

Pansermålsbanen

Håndgranatbane (BAN)

BAN omfatter 0,2 ha, hvilket svarer til 0,1 % af skydeterrænets areal. Håndgranatbanen er placeret nord for Foldrende ved det nordsydgående vejspor bag kystklitterne.

4.7 Plejetilstand

Klitter og hedearealer

Både havklitterne og klithedearealerne er i god plejetilstand. Den vestlige del af det der er registreret som BJF (bjergfykrat) er tilgroet klithede, som bør ryddes for den indvandrede bjergfy for genskabelse af klitheden.

Vådområderne

Sø, mose og vandløb (grøfter) er i god plejetilstand.

Skov- og kratarealerne

Skov- og bjergfyrearealer fremtræder veldrevne og er i god sundhedstilstand. Skovspor er tilgroede og trænger til oprensning af grene fra de tilstødende bevoksninger for at gøre dem farbare.

4.8 Flora

Beskrivelse af terrænet

Klitmøller Skydeterræn er et godt 200 ha storslået klithedeteræn ud til Vesterhavet, beliggende umiddelbart syd for Klitmøller i Thy. Omkring to trediedele terrænet er dækket af bjergfy og andre nåletræer. Bjergfyren er meget lav på klitheden ud mod havet, men tiltager i højde mod øst op til de høje nålebevoksninger langs landevejen. Mod øst er der indplantet bøg og eg.

Den åbne klithedevegetation er således trængt, men findes stadig i et bælte langs kysten samt i terrænets nordlige del.

Klitheden på Klitmøller Skydeterræn udviser et smukt eksempel på en botanisk zonerings mellem 3 typer klit: Yderst ses den ca. 60 meter brede forstand og den *hvide klit*, som er ret høje sandklitter, med en tynd bevoksning af Sand-Hjelme. Der sker noget erosion af de hvide klitter ud til stranden i form af skred. Ved foden af klitterne ligger flere gamle tyskerbunkers fra 2. Verdenskrig på stranden.

Bag ved den hvide klit er et kuperet klitterræn dækket af en frodig vegetation, den såkaldte *grønne klit*.

Bag ved den grønne klit findes det bredeste klithedebælte, den *grå klit*. Det er en overvejende flad strækning, som formentlig er en gammel afblæsningsflade. Her er sandet meget udvasket, og vegetationen derfor præget af de ekstremt næringsfattige forhold. Floraen i den grå klit er tæt og meget lav – nærmest tundraagtig, med lave puder af Hedelyng og Rensdyrlav. I den grå klit ses kun enkelte, gamle klitformationer, bl.a. Ndr. og Sdr. Jammerbakke, som begge er dækket af lavt bjergfykrat.

På den grå klit ca. midt i terrænet ved håndgranatbanen ligger Foldrende Sø, som får sit vand fra grøfter østfor søen. Vandet fra Foldrende Sø løber til bækken Foldrenden. Søen er i 1987 etableret ved en udgravning af en tidligere hedemose, samt etablering af stem. Foldrenden strømmer i et slynget forløb gennem klitterne ud på stranden og videre ud i Vesterhavet.

Plejetilstand og plejeforslag

Der ses enkelte spor af militær aktivitet i form af gamle skyttehuller, målopstillinger, granathul med vand i, etc., men generelt er det et meget intakt landskab. Desværre ses noget affald hist og her – blæst op fra stranden.

Finn Munkholm, Hjemmeværnsgården i Hanstholm, beretter at der i foråret 2003 var en omfattende brand i klitten i det nordvestlige hjørne af skydeterrænet. I juli måned samme år var alt grønt igen. Derfor finder han, at branden faktisk har gavnet området, som en form for naturpleje.

Bjergfyrreren har bredt sig ud over heden i et stort område. Der ses spredte, lave enkeltbuske, og lave, sammenhængende krat ude på klitheden. Hvis klitheden skal genskabes og bevares fremover, er det vigtigt at foretage en omfattende rydning eller afbrænding af bjergfyrreren.

Flora

I litteraturen er der ikke fundet oplysninger om floraen på selve skydeterrænet, men floraen på arealet umiddelbart nord for skydeterrænet, nemlig på det fredede areal lige nord for Trøjborgvej, er beskrevet i Peter Winds "Oversigt over botanisk lokaliteter, bind 8. Viborg Amt", udgivet af Skov- og Naturstyrelsen i 1991. Beskrivelsen passer formentlig i høj grad også på skydeterrænet.

Klitheden i dette område er af Peter Wind klassificeret som en "botanisk lokalitet af stor botanisk betydning", hvilket er begrundet i forekomsten af de sjældnere planter *Firehannet Hønsetarm* og *Strand-Snerle* på klitheden. *Firehannet Hønsetarm* er ikke registreret på skydeterrænet, men bør dog eftersøges.

Under Skov- og Naturstyrelsens biologiske feltregistrering af skydeterrænet i juli 2003 blev der derimod tilføjet flere sjældne plantearter i forhold til den beskrevne klithede nord for. Særligt skal fremhæves en bestand af den fredede og rødlistede skærmpolte *Skotsk Lostilk* samt en stor bestand af den rødlistede *Strandsnerle*.

Herudover har Holger Søndergaard, Biologisk Forening for Nordvestjylland, i 1999 bidraget med botanisk oplysninger om skydeterrænet. Af tilføjelser skal fremhæves fund af de sjældne arter *Svømmende Sumpskærm*, *Strandbo*, *Tusindfrø*, *Mose-Troldurt* samt *Sandsiv* i vådområdet Foldrende Sø.

Klitmøller Skydeterræn rummer således en række sjældne planter, og skal klassificeres som en "Lokalitet af største botaniske betydning" alene på grund af forekomsten af rødlistearterne *Skotsk Lostilk* og *Strandsnerle*.

I det følgende gives en mere detaljeret beskrivelse af planterne i de enkelte naturtyper på terrænet, baseret på Skov- og Naturstyrelsens gennemgang i juli 2003.

Flora i den hvide klit

Den yderste klitrække af store, kuperede, hvide klitter domineres af Sandhjelme, som danner et tyndt, men sammenhængende tæppe. Her vokser også *Marehalm*, *Alm. Stedmoderblomst*, *Strandkvik*, *Strandarve*, *Klitfladbælg*, *Bittersød Natskygge*, *Rynket Rose* og *Krybende Pil*. Desuden ses mange eksemplarer af *Støvboldsvampe*.

På denne strækning står også terrænets sjældneste planter, den fredede skærmpilante *Skotsk Lostilk*. Der findes en stor bestand på over 250 eksemplarer ved terrænets sydvesthjørne i et grøn klit/hvid klitområde ved udsigtsposten, og en lille del af dem står inde på det militære område. *Skotsk Lostilk* er udover at være fredet mod plukning og opgravning også optaget på den såkaldte Rødliste 97 over truede, sårbare og sjældne plantearter i Danmark. I klitterne vokser endvidere de sjældne arter *Strandsnerle* og *Strand-Mandstro*, begge i pæne bestande. I den hvide klit ses også spredte buske af *Havtorn*.

I juli 2003 var der spor efter brand i den hvide klit, formentlig som følge af skydeaktivitet. Efter branden har *Rynket Rose* spiret frem igen, og denne art er tilsyneladende ikke påvirket af afbrænding.

Den ca. 60 meter brede forstrand af sand er vegetationsløs. På en pynt på kysten er der stenstrand.

Flora i den grønne klit

I den mere frodige, kuperede grønne klit umiddelbart bag de yderste hvide klitter er *Rød Svingel* dominerende. Her vokser desuden typiske hede- og overdrevsplanter som *Engelsk Visse*, *Smalbladet Timian*, *Engelskgræs*, *Fåresvingel*, *Harekløver*, *Læge-Ærenpris*, *Håret Høgeurt*, *Musevikke*, *Hvid Kløver*, *Revling*, *Gul Snerre*, *Krybende Pil*, *Sand-Hjelme*, *Hedelyng*, *Fin Kløver*, *Tormentil*, *Liden Skjaller*, *Alm. Kongepen*, *Fløjlsgræs*, *Glanskapslet Siv*, *Alm. Hvene*, *Alm. Røllike*, *Kær-Dueurt*, *Vild Kørvel*, *Alm. Stedmoderblomst*, *Alm. Torskemund*, *Alm. Syre*, *Alm. Kvik*, *Tveskægget Ærenpris*, *Rød Kløver*, *Djævelsbid*, *Klit-Fladbælg*, *Gråfrugtet Sand-Mælkebøtte*, *Rundbælg*, *Bittersød Natskygge*, *Eng-Rapgræs*, *Agertidse*, *Følfod*, *Alm. Hvidtjørn* (helt flade, lave, vindformede buske) og *Lancetvejbred*.

I det nord-sydgående hjulspor bag de store, hvide klitter findes en større forekomst på over 100 ex. af *Strand-Mandstro*, og i den grønne klit vest for Foldrende Sø vokser et enkelt eksemplar af den sjældne *Skotsk Lostilk* (se ovenfor).

Flora i den grå klit

Klitheden på den såkaldte grå klit på afblæsningsfladen er meget næringsfattig, men rummer de fleste typiske plantearter for dette plantesamfund. *Revling*, *Hedelyng* og *Klokkelyng* er karakterplanter, men *Revling* er dominerende i forholdet 8:1 i forhold til *Hedelyng*. Vegetationen er forbløffende lav, formentlig på grund af de meget barske vækstvilkår. *Hedelyngen* står mange steder helt kort og frisk i tæpper.

Desuden ses flora af *Tidlig Dværgebunke*, *Blåmunke*, *Hundeviold*, *Høstborst*, *Sandhjelme*, *Sandstar*, *Engelsød*, *Tranebær*, *Mosebølle*, *Strand-Vejbred*, *Sandskæg*, *Krybende Pil*, *Gul Snerre*, *Alm. Kællingetand*, *Smalbladet Timian*, *Rensdyrlav*, *Alm. Star*, *Gederams*, *Bølget Bunke*, *Alm. Hønsetarm*, *Glanskapslet Siv*, *Fløjlsgræs*, *Tormentil-Potentil*, *Enebær*, *Alm. Kongepen*, *Bidende Stenurt*, *Smalbladet Høgeurt* samt enkelte *Rynket Rose*. Langs grusvejen vokser arter som *Musevikke*, *Alm. Brunelle*, *Hvid Kløver*, *Orange Vokshat*, *Lancetbladet Vejbred*, *Fin Kløver*, *Gul Kløver*, *Håret Høgeurt*, *Rundbælg*, *Alm. Torskemund*, *Vellugtende Gulaks*, *Liden Skjaller* og *Alm. Røllike*.

Flora i Foldrende Sø og Foldrende

Foldrende Sø er udgravet indenfor de senere år i et eksisterende hedemoseområde. Der er grøfter, der leder vand til fra øst. Det har udviklet sig til en fin sø. Søen er S-formet og delt i to ved en dæmning. Der er overløb fra den østlige til den vestlige sø. I den vestligste del af søen er der en ø. Søen er generelt lavvandet og helt klarvandet. Der er en fin, ren sandbund, med et bunddække af vegetation.

Søen kan tørre ud i tørre forår og forsomre, men indeholder normalt pænt med vand. *Tagrør* dækker en del af søfladen. Den øvrige flora i søen er mose- og søplanter som den sjældne *Hår-Tusindblad*, samt *Kærnerre*, *Kragefod*, *Gåse-Potentil*, *Musevikke*, *Krybende Pil*, *Tormentil-Potentil*, *Vandnavle*, *Mosebølle*, *Alm. Sumpstrå*, *Alm. Star*, *Trævlekrone*, *Lysesiv*, *Klokkelyng*, *Smalbladet Kæruld*, *Kærtidsel*, *Svømmende Vandaks*, *Bredbladet Dunhammer*, *Kær-Ranunkel*, *Alm. Brunelle*, *Bittersød Natskygge* og *Strand-Vejbred*.

Holger Søndergaard, Tved, oplyser desuden, at der i Foldrende-søen vokser de sjældne arter *Svømmende Sumpskærm* (store bevoksninger), *Mose-Troldurt*, *Sand-Siv*, *Strandbo* (flere tusind ex.) og *Tusindfrø* (ca. 100 spredte ex. på 10m²).

I selve Foldrenden langs dens løb ud til havet vokser *Vedvend-Vandranunkel*, *Vandmynte*, *Lysesiv*, *Eng-Forglemmigej*, *Trævlekrone*, *Kærnerre*, *Kragefod*, *Lådden Dueurt*, *Kærtidsel*, *Liden Skjaller* og *Klokkelyng*.

Langs Foldrendens løb inde i skovbevoksningerne vokser *Rødel*, *Lysesiv*, *Fløjlsgræs*, *Mosebølle*, *Bjerg-Rørhvene*, *Gråpil* samt den sjældne *Kambregne*.

Tagrør i Foldrende Sø

Flora i skovbevoksninger

Som nævnt har *Bjergfyr* bredt sig uhæmmet østfra ud over klitheden i et bælte på ca. 500-1000 m. Den efterlader nu kun et ret smalt bælte af klithede. Bjergfyr er længst mod vest nogle små kummerformer, blot $\frac{1}{2}$ - 1 meter høje.

Mod øst står bjergfyrren tæt. I bunden ses en sparsom flora af *Engelsød*, *Sand-Hjelme*, *Klok-kelyng*, *Hedelyng*, *Revling*, *Gul Snerre*, *Sandstar*, *Sandskæg* samt puder af *Rensdyrlav* og forskellige *mos-arter*.

I den højtstammede nåleskov mod øst ses en del svampe som *Skørhatte*, *Parasolhatte* m.v.

4.9 Fauna

Pattedyr

Der findes kun et sparsomt liv af pattedyr på den barske, næringsfattige klithede. Under Skov- og Naturstyrelsens gennemgang af terrænet i juli 2003 sås flere *Harer* i klitten. En beboet *Rævegrav* blev også fundet i klitten. Flere steder, bl.a. i skoven, sås desuden spor af *Rådyr*.

Fugle

Der er til gengæld en ret rig og varieret ynglefuglefauna på skydeterrænet.

På klitheden er *Sanglærke* og *Engpiber* karakterfugle. I juli 2003 talte Skov- og Naturstyrelsen henholdsvis 20 og 12 par af disse to arter. På stranden yngler et par *Stor Præstekrave*, og her ses også flokke af rastende *Skarver*, *Ederfugle*, *Sølvmåger* og *Sildemåger* i sommerperioden, og bl.a. flokke af *Sandløbere* i træktiden.

Hvor klitheden er under tilgroning af Bjergfyr er der mulighed for åbentlandsfugle knyttet til spredte krat. Her yngler 2 par af den sjældne *Rødrygget Tornskade*, henholdsvis ved Trøjborgvej og ved terrænets sydkant. Af andre åbentlandsfugle blev registreret *Gøg* (3 par), *Tornsanger* (5 par), *Gulspurv* (7 par) og *Tornirisk* (5 par).

Hvor terrænet er mere præget af lav opvækst yngler *Løvsanger* (7 par), *Gærdesanger* (2 par), *Jernspurv* (3 par) og *Skovpiber* (3 par). I de skovprægede dele længst mod øst yngler ikke mindre end 2 par *Musvåger*, et par i hver sin ende af terrænet. Musvågerne benytter den åbne klithede som fødesøgningsområde. Af andre skovfugle yngler her *Bogfinke* (4 par), *Solsort* (5 par), *Ringdue* (4 par), *Krage* (2 par) og *Rødhals* (2 par).

Ved bygningerne (Materielhus) ved indskydningsbanen yngler *Landsvale* (1 par) og *Hvid Vipstjert* (1 par).

I Foldrende Sø yngler *Lille Lappedykker* (1 par), og her ses rastende fugle som *Hvidklire*, *Fiskehejre*, *Hvid Vipstjert* samt småflokke af *Landsvale*.

En eftersøgning ved midnatstid den 30. juni 2003 efter natfugle som Natravn eller ugler endte uden resultat.

Krybdyr og Padder

I Foldrende Sø yngler en stor bestand af *Butsnudet Frø*. I ultimo april 2003 sås således massevis af ægklumper.

Desuden forekommer *Hugorm* på terrænet, både ifølge Finn Munkholm, Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy, og Holger Søndergaard, Tved. Der ses ofte Hugorm på højedragene omkring Foldrende Sø.

Sommerfugle

Skydeterrænet rummer en meget rig dagsommerfuglefauna. I juli 2003 registrerede Skov- og Naturstyrelsen flere fåtallige arter, som er karakteristiske for klitheden i Vestjylland, men som er truede på landsplan. Det drejer sig om de rødlistede og sårbare arter *Eng-Blåfugl* og *Argus-Blåfugl*. Desuden blev der observeret typiske arter for klithede, overdrev og hedemose som *Alm. Blåfugl*, *Isblåfugl*, *Brunlig Perlemorssommerfugl*, *Lille Ildfugl*, *Okkergul Randøje*, *Tidselfugl* og *Eng-Randøje*.

Af andre sommerfugle sås pupper af *Sekspletet Køllesværmer*, samt larver af *Bjørnespinder* i klitten.

Andre insekter

I nåleskovsbevoksningen langs østkanten af terrænet er der store myretuer af Rød Skovmyre.

Ved Foldrende Sø ses en del guldsmedearter i sommerhalvåret, bl.a. *Firepletet Libel*.

Søren Tolsgaard fra Entomologisk foreningen beretter følgende:

*”I sommeren 2005 fandt Daniel Bogacz og Søren Tolsgaard på to kortvarige ekskursioner i området et par interessante tæger: Mosebredtægen (Rødliste 97: hensynskrævende), som lever af bladbiller på lyng, samt Fintandet randtæge (Rødliste 97: sjælden), der lever på harekløver på meget tør bund. Endvidere interessante svirrefluer som *Peleocera tricincta* og *Diidea intermedia* samt snudebillen *Lepyrus palustris*. De nævnte arter er stedegne og karakteristiske repræsentanter for faunaen i klitheden og den lysåbne fyrreskov, og mange andre sjældne arter vil givetvis kunne findes i dette velbevarede klitterræn.”*

Bløddyr

I klitten ses mange landsnegle af *Havesnegl*-typen.

4.10 Sammenfatning af flora og fauna på Klitmøller Skydeterræn

Det storslåede klithedelandskab på Klitmøller Skydeterræn udgør en lokalitet af ”største botaniske betydning”. I klitheden forekommer de sjældne og rødlistede planter *Skotsk Lostilk*, *Strandsnerle*, og *Strand-Mandstro*, og i vådområdet Foldrende Sø vokser bl.a. de sjældne planter *Svømmende Sumpskærm*, *Sand-Siv*, *Mose-Troldurt* og *Tusindfrø*.

Floraen er truet af den ekspansive *Bjergfyr*, som breder sig ud i klitten, og nu dækker omkring det halve af skydeterrænet. Det er vigtigt, at der tages stilling til en omfattende naturpleje i form af rydning eller afbrænding hvis floraen skal bevares fremover.

Klitheden fremviser i øvrigt en smuk vegetationszonerings mellem den hvide, grønne og grå klit.

Skydeterrænet har også en varieret fuglefauna. Bl.a. yngler her 2 par af den fåtallige *Rødrygget Tornskade*, og i klitheden er *Sanglærke* og *Engpiber* karakterfugle. I skovbevoksningen

ungler 2 par *Musvåger*, og i Foldrende Sø et par *Lille Lappedykker*. På stranden yngler *Stor Præstekrave*.

Hugorm forekommer på terrænet, og der findes også en rig dagsommerfuglefauna. Bl.a. flyver her de to rødlistede og sårbare arter *Eng-Blåfugl* og *Argus-Blåfugl*, sammen med andre karakterarter for lysåbne heder og overdrev som *Lille Ildfugl*, *Okkergul Randøje*, *Alm. Blåfugl*, *Isblåfugl* og *Brunlig Perlemorssommerfugl*. Også de sjældne dagsommerfuglearter er afhængige af, at klitheden bevares som et åbent landskab, og ikke gror til i krat

4.11 Kulturhistorie

Der er ingen kendte eller ukendte kulturspor på området udover bunkersanlæg fra 2. Verdenskrig.

Bunkers fra 2. Verdenskrig på stranden i nordenden af Klitmøller Skydeterræn. En af de gamle bunkers bruges i dag som sprængningsplads.

5 Nuværende militære anvendelse af Klitmøller Skydeterræn

5.1 Skydeterrænets militære anvendelse

Terrænet anvendes primært til skydning og uddannelse af hjemmeværnets medlemmer og enheder fra Lokalforsvarsregion Nord- og Midtjyllands område. Enheder fra det øvrige forsvar, samt politiet og civile skytteforeninger er også brugere af skydeterrænet. Under skydnings- og øvelsesaktiviteter sker der i mindre omfang kørsel med militære køretøjer. I forbindelse med afholdelse af øvelsesaktiviteter er gravning ikke tilladt. Ved feltskydning nedgraves mobile målopstillinger.

Skydeterrænet ligger på lejet areal. Skov- og Naturstyrelsen ved Thy Statsskovdistrikt står som udlejer af arealet. Nuværende lejekontrakt er fra marts 2000, denne er en erstatning for en tidligere overenskomst mellem Klitdirektoratet og Forsvarets Bygningstjeneste af 1. juli 1954 med tillæg I fra 1962 og tillæg II fra 1974. Lejer (Hjemmeværnet) kan skriftligt opsiges kontrakten med 6 måneders varsel til ophør 31. marts eller 30. september. Udlejer kan skriftligt opsiges kontrakten med 12 måneders varsel – dog tidligst til ophør den 31. marts 2011.

I ovennævnte lejekontrakt står der blandt andet at:

”Skydeterrænet må udelukkende benyttes af hjemmeværnet til feltskydning. Eventuel brug af arealet til skydning af andre end hjemmeværnet kan kun ske efter skriftlig ansøgning til Statsskovdistriktet.”

”Pansermålsbanen må ikke anvendes af andre end hjemmeværnet 3 dage om foråret og 3 dage om efteråret. Banen må ikke anvendes i tiden 15. juni – 15. september og kan kræves nedlagt med et halvt års varsel”

”Aktivitetsplan tilsendes skovdistriktet 2 gange årligt. Skydninger udover godkendt aktivitet må kun finde sted efter forudgående skriftlig aftale.”

”Al skydning foregår i henhold til miljøgodkendelse, hvorefter udlejer modtager en kopi. Det er hjemmeværnets ansvar, at alle nødvendige tilladelser foreligger.”

”Aflevering – Ved lejemålets ophør reableres arealet ved lejers foranstaltning og for dennes regning. Alle bygninger og anlæg fjernes, og der foretages miljøoprydning, så arealet kan afleveres i samme stand som ved overtagelsen. Oprydningen skal være tilendebragt senest 3 måneder efter kontraktens ophør.”

5.2 Faciliteter og brug

Terrænet omfatter følgende faste, godkendte skydepladser:

Håndgranatbane
Pansermålsbane
Bunker med sprængningsplads
Øvrige terrænområder anvendes til feltskydning
Materielhus

6 Forsvarets nuværende drift og pleje af skydeterrænet

6.1 Generelt

Efter nærmere godkendelse fra Statsskovdistriktet (udlejer) kan det tillades lejer (Hjemmeværnet) at modernisere faciliteterne.

6.2 Terrænvedligeholdelse

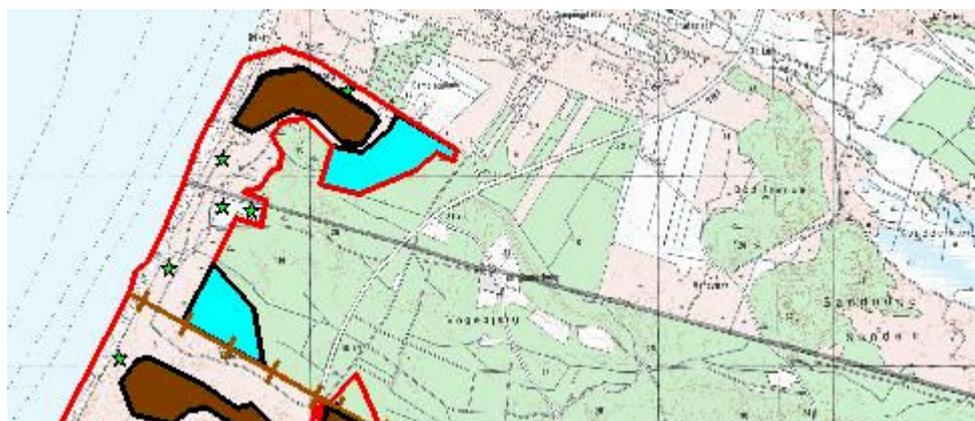
Ifølge lejekontrakten med Skov- og Naturstyrelsen, ved Thy Statsskovdistrikt for skydeterrænet, er Hjemmeværnet forpligtet til følgende:

- ”Hjemmeværnet vedligeholder efter behov alle veje på det lejede areal. Hvis Hjemmeværnets brug medfører væsentligt slid på adgangsveje til det lejede areal, skal Hjemmeværnet efter nærmere aftale med Statsskovdistriktet deltage i vedligeholdelse i forhold til brugen af disse veje.”
- ”Bygninger og skure må kun opføres efter særlig tilladelse fra Statsskovdistriktet og øvrige relevante myndigheder”

6.3 Naturpleje

Skov- og Naturstyrelsen ved Thy Statsskovdistrikt står for den praktiske gennemførelse af naturplejen af Klitmøller Skydeterræn. De seneste år er den nordvestlige del af arealet plejet ved en kombination af maskinel og manuel rydning. Grøfter på arealet er oprenset. Veje er vedligeholdet for Hjemmeværnets regning.

Nedenstående kort er hentet fra Thy Statsskovdistrikts ”Plejeplan for Vangså Hede”. Der er følgende målsætning for plejen af terrænet. Områder i den nordvestlige del af skydeterrænet er i dag plejet ved afbrænding. I området umiddelbart sydfør campingpladsen i nord er plejet ved rydning. Rydning og afbrænding i det sydvestlige hjørne ved Pansermålsbanen er der endnu ikke foretaget pleje (dec. 2004). På kortet er med stjerner endvidere angivet forekomster af vigtige botaniske forekomster (blomster).

6.4 Vildtpleje

Der foretages ingen vildtpleje på skydeterrænet. Skov- og Naturstyrelsen ved Thy Statsskovdistrikt har jagtretten til området.

6.5 Skovdrift

Det er Thy Statsskovdistrikt der står for skovdriften. Indenfor de sidste 10 år er fyrretræsbevoksninger i den østlige del af skydeterrænet blevet konverteret til sitkagran. I 1998 er der anlagt 7,7 ha med sitkagran (SGR) og i 2002 er der anlagt 1,8 ha sitkagran.

Skoven i den sydøstlige del af Klitmøller Skydeterræn.

6.6 Ressourcer og materiel

Hjemmeværnet har ikke materiel og andet grej i området, der kan bruges i forbindelse med drift og pleje af skydeterrænet. Hjemmeværnet står for vedligeholdelse af veje, hvor Hjemmeværnet benytter Thy statsskovdistrikt som entreprenør.

7 Hidtidige regler for offentlighedens adgang

Der er offentlig adgang til skydeterrænet, når der ikke er skydning mv. i området.

Skydeterrænet er lukket, når kuglerne er hejst på kuglemasterne i henholdsvis den vestlige del af nord- og sydkanten (post-nord og post-syd placeret på kystklitterne mod Vesterhavet) af arealet. Den øvrige del af arealet er markeret med gule skilte.

Aktivitetsfrie perioder for Etablissement nr. LST 2801 Klitmøller Skydeterræn er følgende:

Weekends 4

Sommerferie (fra 15. juni til 15. august)

Jul, nytår (december og januar måned)

Hverdage 165

Påsken (Palmesøndag til 2. Påskedag)

Kristi Himmelfartsdag (torsdag til søndag)

Pinsen (lørdag til mandag)

8 Lovmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger

8.1 Generel lovpraksis for forsvarets arealer

De gældende regler for benyttelsen af offentligt ejede arealer er som hovedregel ligeledes gældende for benyttelsen af forsvarets arealer. Der gælder dog tillige for anvendelsen af forsvarets arealer, at det skal være muligt for forsvaret at gennemføre den nødvendige uddannelse af danske soldater. I det omfang forsvarets benyttelse af arealerne til uddannelses- og øvelsesvirksomhed kan gennemføres, og sikkerhedsmæssige hensyn ikke taler imod, skal offentlighedens adgangsmuligheder til forsvarets arealer søges tilgodeset under hensyntagen til den nødvendige beskyttelse af naturen.

Afvejningen i nærværende drifts- og plejeplan mellem den militære benyttelse og naturbeskyttelseshensynene på terrænet forventes derfor at foregå i et samarbejde mellem de statslige myndigheder (Hjemmeværnet og Skov- og Naturstyrelsen) og de administrerende myndigheder ved amt og kommune, således at administrationen af relevant lovgivning sker ud fra en samlet vurdering.

I det følgende er gennemgået de lovgivningsmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger, som har særlig relevans for Klitmøller Skydeterræn. Udover de nævnte, findes der et antal love og bekendtgørelser, som regulerer forhold i det åbne land.

8.2 Planloven

Planloven (LBK nr. 883 af 18/08 2004) har til formål at sikre en overordnet planlægning og hensigtsmæssig udvikling i hele landet og i de enkelte amtskommuner og kommuner. Loven skal samtidig sikre, at planlægningen forener de samfundsmæssige interesser, og medvirke til at værne om landets natur og miljø.

Hvor den overordnede landsplanlægning varetages af *landsplandirektiver*, udstikkes retningslinier for den enkelte amtskommune og i Hovedstadsområdet i *Regionplaner*. Regionplanerne må ikke stride imod landsplanmæssige interesser (landsplandirektiver). De omfatter en periode på 12 år (men revideres hvert 4. år). Regionplanerne udpeger bl.a. områder med særlig naturbeskyttelsesinteresse, beliggenhed af skovrejsningsområder, kvaliteten af vandløb og søer samt områder med drikkevandsinteresse. Det er den enkelte amtskommune der er planlægningsmyndighed for regionplanerne.

For den enkelte kommune skal der foreligge en *kommuneplan*. Kommuneplanen fastlægger en hovedstruktur for hele kommunen og angiver de overordnede mål for udvikling og arealanvendelse i kommunen. Kommuneplanen må ikke stride imod regionplanen.

Kommunalbestyrelsen kan endvidere udarbejde *lokalplaner*. Hvor kommuneplanerne gælder for hele kommunen, gælder lokalplanerne for et enkelt område og fastlægger mere detaljeret, hvordan området skal se ud. Lokalplaner skal altid udarbejdes før der gennemføres større bygge- og anlægsarbejder, herunder nedrivning af bebyggelse. Afgørelsen af om der foreligger lokalplanpligt i den konkrete situation træffes af kommunalbestyrelsen ud fra en samlet vurdering. Opførelse af stationære kulisser på et militært terræn i landzone er et eksempel på et anlæg, som normalt vil kræve udarbejdelse af en lokalplan.

Kommunen er planlægningsmyndighed for såvel kommuneplaner som lokalplaner.

Zoneinddeling

I planlovens kap. 7 opdeles landet i byzoner, sommerhusområder og landzoner, og begrænsninger for anvendelse i de enkelte zoneområder defineres.

Klitmøller Skydeterræn er beliggende i landzone. I henhold til planlovens § 35 må der i landzone ikke uden tilladelse fra landzonemyndigheden (Hanstholm og Thisted Kommuner) foretages udstykning, opføres ny bebyggelse eller ske ændring i anvendelsen af bestående bebyggelse og ubebyggede arealer.

Afgørelsen af om zonetilladelse er påkrævet træffes af Hanstholm kommune eller Thisted kommune. På hjemmевærnets arealer vil etablering eller flytning af permanente, militære anlæg og opstilling af faste terrænpunkter normalt kræve zonetilladelse. Det er Hanstholm Kommune eller Thisted Kommune, der træffer afgørelse om, hvorvidt der kræves zonetilladelse.

Anlæg m.v., som etableres midlertidigt, men som ikke er fjernet inden 1 måned fra etablering, regnes som permanente.

8.3 Status i Regionplan 1997-2009 for Viborg Amt.

Den vestlige del af skydeterrænet ligger indenfor kystnærhedszonen (300 meter fra havet), hvor der gælder specielle forhold for byggeri og anlæg. Umiddelbart øst for skydeterrænet ligger et område med særlige drikkevandsinteresser. I Regionplanen 1997-2009, tillæg 30, bilag I "Skovrejsning" fra september 2000 fremgår det, at de vestlige arealer på skydeterrænet som i dag er uden træbevoksning er i en zone hvor skovtilplantninger er uønskede. De øvrige arealer på skydeterrænet (de østlige), som også er fredskovspligtige, er beliggende i et område udpeget som "Eksisterende skov".

8.4 Kommuneplanlægning

Skydeterrænet er beliggende i 2 kommuner. Den nordlige halvdel er beliggende i Hanstholm Kommune og den sydlige del i Thisted Kommune (kommunegrænsen (den gamle sognegrænsen) fremgår af billed 4.3). Der er ingen specielle forhold for skydeterrænet i de 2 kommuners planer.

8.5 Naturbeskyttelsesloven

Naturbeskyttelsesloven (LBK nr. 884 af 18/08 2004) skal medvirke til at værne om landets natur og miljø således at samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet. Naturbeskyttelseslovens generelle beskyttelsesbestemmelser omfatter bl.a. en række naturtyper, beskyttelseslinier for nogle markante landskabselementer samt offentlighedens adgang. Desuden indeholder ændringen af loven i 2004 bl.a. bestemmelser, der gennemfører EU's direktiv om beskyttelse af vilde fugle (EF-fuglebeskyttelsesdirektivet) samt dele af EU's Habitatdirektiv om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter.

Beskyttede naturtyper m.v.

Naturbeskyttelsesloven (NBL) indeholder en række bestemmelser om beskyttelse af naturtyper. Det drejer sig om:

- ♦ Søer, vandløb, heder, moser, strandenge, ferske enge og biologiske overdrev (NBL § 3)
- ♦ Klitfredede arealer (NBL §§ 8-11).

I det følgende gives en kort beskrivelse af, hvilke restriktioner der gælder for de beskyttede naturtyper, der forefindes på Klitmøller Skydeterræn. Der henvises i øvrigt til siderne 20-53 i Skov- og Naturstyrelsens "Vejledning om registrering af beskyttede naturtyper" fra 1993. Bemærk at naturtypen overdrev er omdefinert (se nedenfor).

Søer og vandløb

Der må ikke foretages ændring i tilstanden af naturlige søer, hvis areal er på over 100 m², eller af vandløb eller dele af vandløb, som af miljøministeren efter indstilling fra amtsrådet er udpeget som beskyttede efter loven. Dette gælder dog ikke for sædvanlige vedligeholdelsesarbejder i vandløb.

Søer mindre end 100 m² er beskyttede, når de ligger i en af de beskyttede naturtyper, hvis samlede areal er på 2500 m² og derover. Søen vil her være beskyttet som en integreret del af området. Derudover er søer under 100 m² beskyttede, når de indgår som en del af et beskyttet vandløb eller ligger inden for fredskov.

Der er registreret en sø på Klitmøller Skydeterrænet. Skydeterrænet rummer et mindre vandløb, som strømmer ud i Vesterhavet. Den vestlige del af det pågældende vandløb er udpeget i medfør af naturbeskyttelseslovens generelle beskyttelsesbestemmelser om naturtyper.

Moser, overdrev og ferske enge

Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af moser, overdrev samt ferske enge, når sådanne naturtyper enkeltvis, tilsammen eller i forbindelse med søer er større end 2500 m² i sammenhængende areal. Det skal her bemærkes, at *fortsat pleje* af arealerne i form af slåning, græsning o.lign. ikke strider imod denne bestemmelse.

Med ændringen af loven i 2004 slås det fast, at den beskyttede naturtype ”overdrev” fremover defineres som såkaldte ”biologiske overdrev”, dvs. at det er områdets botaniske kvalitet, der er afgørende for, om området kategoriseres som overdrev, og ikke dets kulturhistorie, dvs. tidligere driftshistorie.

Småbiotoper mindre end 2500 m² er omfattet af beskyttelsesordningen, hvis de støder op til eller indgår i arealer med andre beskyttede naturtyper, og det samlede areal er 2500 m² eller derover.

På Klitmøller Skydeterræn er der ikke registreret ovennævnte naturtyper.

Skov- og Naturstyrelsen har udarbejdet nogle generelle retningslinier for administrationen af de generelle beskyttelsesbestemmelser i naturbeskyttelseslovens § 3, set i forhold til forsvarets anvendelse af øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner. Retningslinierne vedlægges som bilag 4.

Klitfredede arealer

Ifølge naturbeskyttelseslovens § 8 må der ikke foretages ændringen i tilstanden af klitfredede arealer. Der må ikke etableres hegn, og arealerne må ikke afgræsses. Der må ikke placeres campingvogne og lignende. Der må heller ikke foretages udstykning, matrikulering eller arealoverførsel, hvorved der fastlægges skel.

Følgende arealer er klitfredede: Strandbredden langs Skagerak og Vesterhavet i Nordjyllands, Viborg, Ringkjøbing og Ribe Amtskommuner og strandbredden langs Vesterhavet på Rømø i Sønderjyllands Amtskommune. Desuden arealet mellem klitfredningslinien og de strandbredder der er nævnt. Desuden er arealer omfattet, som er klitfredede efter den tidligere lovgivning om sandflugtens bekæmpelse, samt arealer der er klitfredede efter miljøministerens beslutning. Klitfredningslinien er registreret i matriklen og noteret i tingbogen.

Der er en række undtagelser for forbud mod aktiviteter i klitfredede arealer. Det gælder bl.a. foranstaltninger mod dæmpning af sandflugt, hidtidig lovlig hegning og landbrugsmæssig udnyttelse, genplantning af skovarealer, vedligeholdelsesarbejder mm.

Amtet eller regionskommunen kan oplyse om hvorvidt et område er omfattet af klitfredningsbestemmelserne, herunder kystområder uden for vestkysten af Jylland.

Der er klitfredede arealer på Klitmøller Skydeterræn.

Beskyttelseslinjer

Udover ovennævnte naturtype-beskyttelse fastsætter naturbeskyttelsesloven beskyttelseslinjer for en række markante landskabselementer:

- ♦ Strande (NBL § 15)
- ♦ Søer og åer (NBL § 16)
- ♦ Skove (NBL § 17)
- ♦ Fortidsminder (NBL § 18)
- ♦ Kirker (NBL § 19).

Beskyttelseslinjerne administreres af amtet.

Strandbeskyttelseslinjen

Der må ikke foretages ændring i tilstanden af strandbredder og kyststrækninger, som ligger inden for kystbeskyttelseszonen på 300 m. Beskyttelseslinjen var tidligere 100 m, men med **lov nr. 439 af 1. juni 1994** om ændring af lov om planlægning og lov om naturbeskyttelse (Beskyttelse af kystområderne) blev naturbeskyttelseslovens klitfrednings- og strandbeskyttelseslinje, jf. §§ 8 og 15, udvidet fra 100 m til 300 m.

Bestående forsvarsanlæg er undtaget fra denne beskyttelseslinje.

Søer og åer

Inden for en afstand af 150 m fra søer med en vandflade på mindst 3 ha og for vandløb, der er registreret med en beskyttelseslinje i henhold til tidligere lovgivning, er der forbud mod at placere bebyggelse (bygninger, skure, campingvogne, master m.v.), foretage ændringer i terrænet, beplantning o.lign. Midlertidige terrænændringer som nedgravning af ledninger kræver ikke dispensation, såfremt terrænet straks retableres til det oprindelige udseende. Vandløb med beskyttelseslinjer er vandløb, der pr. 01/09 1983 var klassificeret som offentlige, og som havde en bundbredde på mindst 2 m.

Sø og å-beskyttelseslinjen har ikke relevans for Klitmøller Skydeterræn.

Skov

Indenfor en afstand af 300 m fra skove er der normalt forbud mod at placere bebyggelse.

Denne bestemmelse gælder dog ikke for nye anlæg til egentlige forsvarsformål, der placeres indenfor de naturlige rammer af bestående forsvarsanlæg.

Den østlige del af skydeterrænet er skov med fredskovspligt.

Fortidsminder

Der må ikke foretages ændring i tilstanden af arealet inden for 100 m fra fortidsminder, der er beskyttet efter bestemmelserne i museumsloven. Ligeledes må der ikke etableres hegn, placeres campingvogne og lignende.

Forbudet gælder dog ikke for:

- ♦ landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning
- ♦ gentilplantning af skovarealer, der ligger i en afstand af mindst 2 m fra fortidsmindet
- ♦ beplantning i eksisterende haver samt
- ♦ sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme

Der findes ingen egentlige fortidsminder på Klitmøller Skydeterræn.

8.6 Offentlighedens adgang til forsvarets arealer

I forbindelse med spørgsmålet om offentlighedens adgang til forsvarets arealer skal der henvises til **lov nr. 336 af 6/6-1991** ”om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre militære områder”, hvorved Forsvarsministeren kan fastsætte forbud mod færdsel. Til loven findes bekendtgørelse nr. 64 af 30. januar 2002: ”Bekendtgørelse om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre militære områder”

Fra bekendtgørelsens § 1, stk. 2 fremgår det bl.a., at offentlighedens adgang: ”...dog tilgodeses, når hensynet til sikkerhed samt uddannelses- og øvelsesvirksomhed tillader dette. Bestemmelser om offentlighedens adgang til det enkelte øvelsesområde skal fremgå af drifts- og plejeplanen, ordensreglementet samt af afspærringsforanstaltningerne, herunder tilkendegivelser ved forbudstavler.”

Retningslinierne er beskrevet i forsvarets bestemmelse: FKOBST 610-4, pkt. 8.

Disse fastslår, at når der ikke foregår militær aktivitet på terrænerne (typisk weekender og lign.) vil terrænet normalt være åben for publikum efter de retningslinier, der fremgår af drifts- og plejeplanen og ordensreglementet, der er placeret ved indfaldsveje til terrænet. Visse skydeområder kan være permanent afspærret for publikum af hensyn til sikkerhed i form af fare for udetoneret, sprængfarlig ammunition i området. Klitmøller Skydeterræn er ikke permanent afspærret.

8.7 Plejepligt af beskyttede naturtyper og fortidsminder

Forsvaret har som en statslig arealforvaltende myndighed pligt til at pleje de af sine arealer, som er registreret som beskyttede naturtyper. Dette fremgår af "Vejledning om naturbeskyttelsesloven", udgivet af Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen 1993, afsnit 16.5 side 157, som lyder:

Efter lovens § 52, stk. 1, har amtskommuner og kommuner, som ejer ikke fredede arealer, der omfattes af bestemmelserne om beskyttede naturtyper og sten- og jorddiger i lovens § 3 og § 4, stk. i og om fortidsminder i §§ 12-13 pligt til at pleje disse. Denne pligt gælder dog ikke for vandløb og søer.

Plejepligten indebærer, at den pågældende myndighed har ansvaret for, at de pågældende områder ikke varigt skifter karakter. Dette opnås ved fra tid til anden at fjerne f.eks. selvsåede træer fra hede- eller engarealer.

Når staten ikke udtrykkelig er nævnt, skyldes det, at det forudsættes, at de statslige arealforvaltende myndigheder løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i en rimelig stand. Det bemærkes, at amtskommunerne i forbindelse med udøvelse af tilsynet i medfør af lovens § 73 kan gøre statslige arealforvaltende myndigheder opmærksom på eventuel manglende pleje.

8.8 Museumsloven

Museumsloven (Lov nr. 473 af 7/6 2001 med senere ændringer) varetager den arkæologiske kulturarv. Den arkæologiske kulturarv omfatter spor af menneskelig virksomhed, der er efterladt fra tidligere tider, dvs. strukturer, konstruktioner, bygningsgrupper, bopladser, grave og gravpladser, flytbare genstande og monumenter og den sammenhæng, hvori disse spor er anbragt.

Findes der under jordarbejder fortidsminder eller en for den pågældende lokalitet usædvanlig naturhistorisk naturgenstand, som er beskyttet efter museumsloven, skal arbejdet straks standses og fundet anmeldes til kulturministeriet eller det nærmeste statslige eller statsanerkendte kulturhistoriske museum. Denne beslutter snarest, om arbejdet kan fortsætte, eller om det eventuelt skal indstilles, indtil der er foretaget en arkæologisk undersøgelse.

Det skal nævnes at bestemmelsen omkring nærmere undersøgelser af usædvanlige naturhistoriske naturgenstande forventes anvendt yderst sjældent.

Alle kendte arkæologiske fund er registreret i Nationalmuseets sogneregister med et sognebeskrivelsesnummer ("Sb.nr."). Numrene er fortløbende indenfor de enkelte sogne. Fredede fortidsminder er udover ovennævnte nummer tillige forsynet med et fredningsnummer ("Fr.nr.") og registreret i Kulturarvsstyrelsen.

Beskyttelse af fortidsminder

Frem til 1. oktober 2004 har synlige fortidsminder været beskyttet efter naturbeskyttelsesloven, men er derefter overført til museumsloven, som således gælder for samtlige fortidsminder. Beskyttelseslinjen i forhold til fortidsminder findes dog stadig i naturbeskyttelsesloven.

Beskyttelsen af fortidsminder inderbærer et forbud mod at ændre tilstanden. Der må endvidere ikke foretages udstykning, matrikulering eller arealoverførsel, der fastlægger skel gennem fortidsminder.

På fortidsminder og inden for en afstand af 2 m fra dem må der ikke foretages jordbehandling, gødes eller plantes, og der må ikke anvendes metaldetektor.

Beskyttelse af sten- og jorddiger

Beskyttelse af jord- og stendiger er pr. 1. oktober 2004 overført fra naturbeskyttelsesloven til museumsloven.

Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af sten- og jorddiger og lignende. Ved sten- og jorddiger forstås menneskeskabte forhøjninger af sten, jord, græstørv eller lignende materialer, der fungerer eller har fungeret som hegn og har eller har haft til formål at markere administrativ ejendoms- eller anvendelsesmæssige skel i landskabet.

Ved ændringer forstås ethvert jordarbejde i diget – f.eks. etablering af gennemkørsler, fjernelse af digestrækniger, frapløjning eller afskrælning af diget, fjernelse af rødder og stød fra bevoksning.

Bevoksningen på diget er ikke beskyttet, men kan uden dispensation skæres ned – dog må rødder og stød ikke fjernes.

Fra 1. august 2001 er den generelle beskyttelse af sten- og jorddiger udvidet til at gælde:

- alle stendiger
- andre diger (jorddiger), der er angivet på det sidst reviderede kortværk fra Kort og Matrikelstyrelsen 1:25000 (4 cm kort) før 1. juli 1992 fra det pågældende område
- alle offentligt ejede diger

- alle diger på og ved beskyttede naturtyper som enge, overdrev, heder o.lign. - uanset om de er vist på de trykte kort eller ej.

Der er ikke registreret fortidsminder eller sten- eller jorddiger på Klitmøller Skydeterræn.

8.9 Vandløbsloven

Med vandløbsloven (LBK nr. 882 af 18/08 2004) tilstræbes det at sikre, at vandløb kan benyttes til afledning af vand under hensyntagen til de natur- og miljømæssige krav til vandløbskvaliteten, som er fastsat i henhold til anden lovgivning.

Vandløbsloven omfatter alle vandløb, grøfter, kanaler, rørledninger og dræn samt søer, damme og andre lignende indvande, *som har betydning for mere end en enkelt ejendom.*

Loven regulerer en række forhold vedrørende vandløb, heriblandt vandløbenes almindelige benyttelse, vedligeholdelse, restaurering og regulering samt anlæg af nye vandløb og etablering af udpumpningsanlæg, broer, opstemningsanlæg m.m.

Vandløb inddeles administrativt i offentlige og private vandløb. De offentlige vandløb er endvidere inddelt i amtsvandløb og kommunevandløb, som udgangspunkt efter størrelse og betydning. Amtet er vandløbsmyndighed for amtsvandløb mens kommunen er vandløbsmyndighed for kommunevandløb og private vandløb.

For offentlige vandløb udarbejder vandløbsmyndigheden et regulativ, som indeholder bestemmelser om vandløbets skikkelse eller vandføringsevne, vedligeholdelse og restaureringsforanstaltninger samt andre relevante forhold.

For private vandløb kan der af kommunalbestyrelsen fastsættes bestemmelser om vandløbets vedligeholdelse.

Langs naturlige eller i regionplanen højt målsatte vandløb (såvel offentlige som private) og søer er der i medfør af vandløbslovens § 69 udlagt beskyttelsesbræmmer i 2 m's bredde. Indenfor bræmmen er der forbud mod dyrkning, jordbehandling m.v.

Herudover gælder en række generelle bestemmelser for alle vandløb, uanset om de er offentlige eller private. Udover bestemmelser vedrørende vedligeholdelse, sejlads m.v. gælder således bl.a. at vandløbsmyndigheden skal godkende følgende: Regulering af vandløbets skikkelse, herunder forløb, bredde, bundkote og skråningsanlæg; sænkning af vandstanden i eller tørlægning af søer; anlæg af nye vandløb; anlæg af broer, overkørsler eller lignende; anlæg eller ændring af opstemningsanlæg eller andre anlæg, der kan hindre vandets frie løb eller i øvrigt kan være til skade for vandløbet.

Vandløbsloven angiver en godkendelsesprocedure for ovennævnte ændringer.

For de mindre vandløb, der findes på Klitmøller Skydeterræn, er det i syd Thisted og Hanstholm kommuner, der er vandløbsmyndighed.

8.10 Skovloven

Skovloven (LBK nr. 453 af 09/06/2004) har til formål at bevare og værne landets skove og hertil forøge skovarealet. Skovloven omfatter fredskovspligtige arealer som er:

- 1) Arealer, som miljøministeren har besluttet skal være fredskovspligtige.
- 2) Arealer, der i matriklen eller tingbogen er noteret som majoratsskov.
- 3) Arealer med skov, der ejes eller erhverves af stat, kommuner eller folkekirke, arealer, der ejes af disse, og hvor skov etableres eller indfinder sig, samt tilhørende arealer uden træbevoksning

De træbevoksede arealer på Klitmøller Skydeterræn er fredskov (den østlige del).

Loven har også til formål at fremme bæredygtig drift af landets skove. Bæredygtig drift betyder inddragelse af såvel økonomiske som økologiske og sociale værdier. Det enkelte fredskovspligtige areal skal administreres ud fra en helhedsbetragtning hvor det tilstræbes at:

- 1) fremme opbygningen af robuste skove,
- 2) sikre skovens produktion,
- 3) bevare og øge skovenes biologiske mangfoldighed og
- 4) sikre, at hensynet til landskab, naturhistorie, kulturhistorie, miljøbeskyttelse og friluftsliv kan tilgodeses.

I offentligt ejede skove skal der lægges særlig vægt på de hensyn, der er nævnt i ovenstående punkt 3 og 4.

Fredskovspligtige arealer skal holdes bevokset med træer, der danner, eller som inden for et rimeligt tidsrum vil danne sluttet skov af højstammede træer. Der er dog mulighed for at anvende op til 10 pct. af det enkelte fredskovspligtige areal (den enkelte skov) til skovgræsning eller stævningsdrift. Andre 10 pct. kan lægges ud til juletræer og pyntegrønt i kort omdrift og endelig kan 10 pct. lægges ud som åbne naturarealer.

Der må ikke opføres bygninger, etableres anlæg, gennemføres terrænændringer eller anbringes affald. Der må dog opføres byggeri, etableres anlæg eller gennemføres terrænændringer, som er nødvendigt for driften, herunder arbejdsskure på op til 10 m² i skove på over 20 ha, hvor der ikke er andet driftsbyggeri. Der må endvidere opføres. spejderhytter, skovbørnehaver og lignende byggeri, der særligt tilgodeser børns og unges friluftsliv. Der kan gives dispensation til andre former for byggeri mv., men praksis er meget restriktiv.

Sammenhængende fredskovspligtige arealer må ikke udstykkes hvis delene er under en vis størrelse, dvs. 50 ha på gode jorder stigende til 200 – 300 ha på ringere jorder.

Findes der skovbevoksede, fredskovspligtige arealer i de internationale naturbeskyttelsesområder skal der udarbejdes en Natura 2000-skovplan, som beskytter naturtyper og levesteder for arter m.v.

For Klitmøller Skydeterræn administreres Skovloven under hensyntagen til, at skovområderne anvendes til militære formål. Thy Statsskovdistrikt er generelt skovlovsmyndighed for skovområderne i området; men da området er ejet af den danske stat ved Skov- og Naturstyrelsen er det Skov- og Naturstyrelsen centralt, der er skovlovsmyndighed.

8.11 Deklarationsfredning af arealer på Klitmøller Skydeterræn

Der er ingen fredninger på Klitmøller Skydeterræn. Umiddelbart syd for skydeterrænet findes den fredede Vangså Hede.

8.12 Vildtpleje

Der foregår ikke vildtpleje på Klitmøller Skydeterræn, da hjemmeværnet ikke har lejet jagten (lejekontrakt mellem Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnet). Der findes således ingen vildtagre på skydeterrænet.

Vildtplejen på hjemmeværnets arealer gennemføres efter samme regler, som gælder for det øvrige forsvar (FKOBST 610-1) og for Skov- og Naturstyrelsens arealer. Heraf fremgår blandt andet:

I den udstrækning den militære brug gør det muligt, skal arealerne til enhver tid fremtræde som fristeder for den danske fauna. Vildtplejen skal være en integreret del af drifts- og plejeplanen og primært baseres på områdets egen naturlige balance.

Generelt gælder følgende vedrørende jagt:

- Eventuelle vildtagre placeres uden for fredskov og beskyttede naturområder og i overensstemmelse med drifts- og plejeplanens bestemmelser
- Gødkning af vildtagre begrænses i overensstemmelse med Skov- og Naturstyrelsens politik for landbrugsarealer til maksimalt 80 % af normal kvælstofnorm fastsat af Direktoratet for Fødevareerhverv for de pågældende afgrøder.
- Fældefangst må kun foregå af vildtarter, som er omfattet af lov om mark- og vejfred, dvs. primært mink.

Der må ikke:

- gennemføres opdræt og udsætning til afskydning
- foregå fodring af andefugle i og ved vandhuller og vådområder.
- skydes fuglevildt på pladser, hvor der fodres i jagtsæsonen
- drives jagt på vandfugle (gæs, ænder, vadefugle (minus skovsneppe), blichøne og måger) på søer og i vådområder med åben vandflade på over 2 ha, da disse områder regnes for vigtige rasteplasser for vandfugle, og derfor skal sikres fred, eller drives jagt i udpegede Ramsar-, EF-fuglebeskyttelses- og habitatområder på arter, som områderne er udpegede med henblik på at beskytte.

FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER

9 Hjemmeværnets fremtidige behov og ønsker

I forbindelse med udarbejdelsen af nærværende drifts- og plejeplan har Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy beskrevet de fremtidige ønsker for anvendelsen af øvelsespladsen.

Behov for øvelsesanlæg og uddannelsesfaciliteter

Der ønskes etablering af to nedgravede gruppekampstillinger: KST. Den ene ønskes lige nord for Pansermålsbanen (afd. 404) nær Ndr. Jammerbakke og den anden på grænsen mellem bjergfykrat og sitkagran fra 1988 i afdeling 403 nær grøften.

Et skovområde ønskes til bivuak og beredskabsområde BBO (afdeling 404 litra c med contortafyr fra 1965).

Behov for ændringer i terræn og bevoksning

Der ønskes oprydning omkring eksisterende skov- og grusveje, primært i det østlige skovområde, så de igen bliver farbare for Hjemmeværnets lastbiler.

10 Skov- og Naturstyrelsens forslag til beskyttelse og forbedring af naturværdier og offentlighedens adgang

10.1 Forslag til en overordnet målsætning for områdets fremtidige naturtilstand

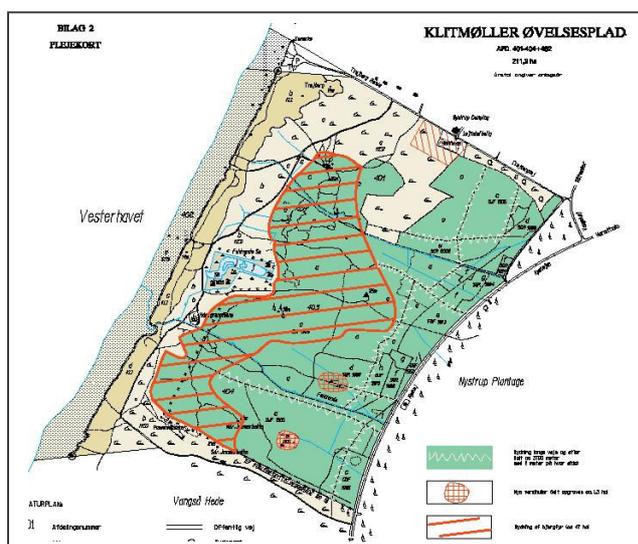
Klitmøller Øvelsesplads bør generelt plejes således, at flora og fauna sikres bedst mulige forhold under respekt for hjemmeværnets aktiviteter. Dette sikres ved, at bringe landskabet tilbage til den klithede, der dominerede området før tilplantningen af området.

Drift og pleje af Klitmøller Skydeterræn skal naturligvis leve op til de internationale, nationale, regionale og lokale lovgivningsmæssige forpligtigelser, som bl.a. Viborg Amt, Hanstholm Kommune og Thisted Kommune har pålagt områderne ifølge region- og kommuneplanlægningen og staten gennem naturbeskyttelses- og planlovgivningen.

10.2 Forbedringer i plejen af hedearealer

Eksisterende klithedearealer plejes ved slåning og afbrænding.

Bjergfyr krat bør ryddes i den vestlige del af skydeterrænet. Herved opnås at man får klitheden tilbage på de arealer der i dag er domineret af bjergfyrkrat, samt at man igen kan se de landskabsformer herunder parabelklitter som vind og vejr i tidligere tider har skabt i området. Skov- og Naturstyrelsen foreslår til en fremtidig rydningsgrænse fremgår af nedenstående kortudsnit.

Klitheden foreslås genskabt i området med rød skravering. Det vil foregå ved rydning af selvsået og plantet bjergfyr.

10.3 Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder

Foldrende Sø er kunstigt anlagt i et tidligere moseområde. Det bør ligledes undersøges om det er muligt at lave yderligere hedesøer ved skrab på en mere nænsom måde to andre steder på skydeterrænet. I afdeling 404 e er angivet et mindre moseområde, der bør gøres mere fugtigt ved at stoppe den grøft der afvander til Foldrende i nord. Et skrab af det øverste lag humusholdige materiale kan øge vanddybden. I afdeling 403 d, hvor spor og grøft krydser, er der ligeledes et fugtigbundsområde. På tilsvarende måde, som i afd. 404 e bør det prøves at lave en mindre lavvandet sø ved bortskrab af det øvre humusholdige materiale.

10.4 Vandløb

Alle grøfter og vandløb på området er i god vedligeholdelsesstand. Ved ovennævnte forslag om at skabe vådområder er der behov for at stoppe er par af grøfterne på terrænet. De grøfter der foreslås stoppet er ikke grøfter, der afvander tredje mands mark og der skulle hermed ikke være problemer med afvanding fra naboarealer.

10.5 Skovdrift

I den østlige del af skydeområdet, hvor jordbunden er lidt bedre, er der skovbevoksninger, hvor sitkagran er den blivende træart. Løvtræer, bøg og eg, er indplantet få steder, og det er spændende at følge hvordan de klarer sig. I den næste planperiode bør løvtræernes udvikling følges. Der afvikles ikke bevoksninger i den kommende 15-årige periode.

Den vestlige del af bjergfykrattet ryddes for at genskabe klitheden.

På lang sigt (50 årigt perspektiv) konverteres nåleskoven til løv med eg som hovedtræart.

Der ryddes langs skovvejene i et forholdsvis bredt bælte, dvs. selve vejen (sporet) samt ca. 5 meter til hver side, afhængig af terrænet. Herved åbnes slugterne i terrænet og der sikres åbne forløb igennem det massiv, som bjergfy og skov i dag danner. Herved gives der bedre livsmuligheder til lyskrævende planter og dyr.

10.6 Offentlighedens adgang

Der bør etableres en spændende, og afmærket vandrerute igennem skov og krat, hvor man følger konturerne i landskabet. Ruten bør have sit udgangspunkt fra boldbanen ved campingpladsen.

Udenfor skydetid bør området være forbeholdt gående. Ridning og motorkørsel er forbudt, af hensyn til slid og støj. Cykling er kun tilladt på vejene.

10.7 Overnatningsmulighed for windsurfere

Skov og Naturstyrelsen ved Thy Statsskovdistrikt har ønske om at anvende en mindre del af skydeterrænet i nord som overnatningsmulighed for windsurfere. Thy Statsskovdistrikt giver følgende beskrivelse af ønsket:

Areal til brug vedr. overnatningsmulighed for wind-surfere.

Arealet vil indgå i evt. lejemål med Nystrup Camping. Det vil således være campingpladsen, der vil stå for den daglige drift oprydning m.m. Overnattende vil bruge campingpladsens toilet og badefaciliteter.

Der har sammen med kommunen været arbejdet med forskellige løsningsmuligheder på dette overnatningsproblem.

Distriktet oplyser endvidere, at denne mulighed har været drøftet med kommunen.

11 Kommentarer og ønsker fra eksterne bidragydere

Ved en skrivelse af den 8. maj 2003 orienterede Skov- og Naturstyrelsen de eksterne bidragydere, bestående af Viborg Amt, Hanstholm Kommune, Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening, Entomologisk Fredningsudvalg, Dansk Botanisk Forening samt Danmarks Jægerforbund om, at en drifts- og plejeplanlægning for Klitmøller Skydeterræn var igangsat. Styrelsen indkaldte i den anledning eventuelle bidrag fra de pågældende myndigheder og organisationer til planlægningen. Om formålet med drifts- og plejeplanlægningen hed det, at

“Planen skal fastlægge retningslinierne for benyttelse, drift og pleje af terrænerne, således at der opnås en tilfredsstillende opfyldelse af forsvarets behov for overvågnings- og øvelsesmæssige aktiviteter samtidig med at de naturbeskyttelsesmæssige, rekreative og kulturhistoriske interesser tilgodeses.”

Drifts- og plejeplanlægning vil omfatte udarbejdelse af kort, registrering af naturtyper og flora- og faunamæssige forhold, fastlæggelse af plejebehov samt en afvejning af benyttelses- og beskyttelseshensyn.

Bidrag

Det er et vigtigt formål med planlægningen at tilvejebringe al relevant information om terrænerne og sikre, at de til områderne knyttede interesser kan indgå i afvejningerne. Materiale, som bør indgå i den kommende driftsplanlægning og ønsker til den kommende arealdrift, ønskes derfor oplyst.”

Endvidere hed det, at

“Skov- og Naturstyrelsen er opmærksom på, at amtet og kommunen ikke kan give en generel godkendelse af en kommende drifts- og plejeplan for området, men at der skal søges om tilladelse til de af planens tiltag, der vurderes at kræve en sådan. Skov- og Naturstyrelsen håber dog, at amtet og kommunen vil involvere sig i og acceptere afvejningen mellem de forskellige interesser i forbindelse med drifts- og plejeplanlægningen.

Efter styrelsens opfattelse bør det herefter være således, at hjemmevernet som bruger af planen kan have en berettiget forventning om, at amtet og kommunen vil administrere relevant lovgivning med udgangspunkt i drifts- og plejeplanen. Der tænkes her navnlig på Lov om Planlægning, Naturbeskyttelsesloven og Vandløbsloven. Tiltag som der i forbindelse med udarbejdelse af planen har været enighed om, og som kræver tilladelse, bør der således umiddelbart kunne meddeles tilladelse til. Dette er en af baggrundene for i det hele taget at iværksætte en planlægning af denne type.”

Det blev endvidere meddelt, at Skov- og Naturstyrelsen, efter modtagelse af materiale og gennemførelse af egen kortlægning og registrering af arealet, ville udarbejde et forslag til en drifts- og plejeplan. Dette planforslag ville blive tilsendt bidragyderne til kommentering og blive drøftet på et efterfølgende møde. Styrelsen bad om, at eventuelle bidrag var fremsendt til styrelsen senest den 1. juli 2003.

Efter afleveringsfristen har Skov- og Naturstyrelsen modtaget bidrag fra Friluftsrådet og Dansk Botanisk Forening.

Det skal bemærkes, at Friluftsrådet er fællesrepræsentation for friluftslivet i Danmark, og som sådan sørger for at varetage såvel de tilsluttede organisationers som den almene befolknings behov for og interesser i et aktivt friluftsliv.

Bidragene er generelt set indføjjet ordret.

11.1 Kommentar fra Friluftsrådet

Vedrørende ønsker til kommende drifts- og plejeplanlægning for Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy

Friluftsrådet modtog den 9. maj 2003 brev om kommende drifts- og plejeplanlægning for Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy. Rådet og dets medlemsorganisationer takker for denne mulighed for at komme med forslag og ønsker til planlægningen. Samtidig ønsker Rådet at takke for den fine rundvisning som Skov- og Naturstyrelsen afholdt i samarbejde med Hærhjemmeværnsdistriktet tirsdag den 3. juni 2003.

Klitmøller

Rådet ønsker først og fremmest, at der skal gælde de samme adgangsregler her som for statskovene. Dette skyldes, at arealet ejes af Skov- og Naturstyrelsen og blot lejes af Hjemmeværnskommandoen. Dette betyder dog ikke, at der ikke skal tages hensyn til den øvelsesvirksomhed, der foregår i området, blot at der også tages hensyn til eventuelle ønsker om faste aftaler fra lokale brugergrupper, fx lokale spejdergrupper eller lignende, om benyttelse af området.

Det er Friluftsrådet ønske, at adgangen til området bliver således, at det er muligt for offentligheden at færdes ad veje og stier til fods, til hest og på cykel, jf. Naturbeskyttelseslovens adgangsregler om offentlig færdsel. Derudover ønsker Rådet, at det bliver muligt at færdes i terrænet til fods dvs. uden for vej og sti.

Rådet ønsker, at udtrykke glæde over de tiltag Skov- og Naturstyrelsen, Thy Statsskovdistrikt, allerede på nuværende tidspunkt har foretaget i de omkringliggende plantager. Yderligere ønsker Friluftsrådet at fremsætte ønske om, at Thy Statsskovdistrikt anlægger naturstier og shelters med eventuel bålplads i terrænets østlige skovområde. Dette område er meget interessant set med de lokale brugeres øjne, idet området er beliggende inden for den meget trafikerede kystvej, og derved er meget børnevenligt.

Samtidig mener Rådet, at det ville være en god service, hvis der i ordensreglementet for arealet bliver oplyst, fx i form af et telefonnummer eller lignende, hvor eventuelt interesserede kan henvende sig for at træffe en aftale.

Endelig ønsker Friluftsrådet at foreslå, at der udarbejdes en folder a la vandretursfolderne for statsskovene. En sådan folder kunne dels indeholde oplysninger om reglerne for offentlighedens adgang til terrænerne og dels oplysninger om historie, geologi, flora, fauna osv.

Med venlig hilsen

Ove Jensen
Amtsformand

11.2 Dansk Botanisk Forening

På vegne af Dansk Botanisk Forening har Holger Søndergård fra Botanisk forening for Nordvest Jylland, Hanstholmvej 222, Tved, 7700 Thisted, indsendt følgende bidrag til drifts- og plejeplanen.

Botaniske oplysninger vedr. Klitmøller Skydeterræn.

Registreret den 10. december 1999.

Strand-Snerle	1. Ret åben bevoksning på 500m ² . UTM: 04674-63210. 2. Bevoksning på ca. 400m ² . UTM: MJ 04671-63204
Lostilk	Bevoksning på ca. 250 ex. I den sydligste del og måske sydfor skydeterrænet. UTM: 04669-63200.
Strandmandstro	Flere små forekomster i de ydre klitter samt en større forekomst på over 100 ex.
Strandbo 63208.	Flere tusinde ex. i Foldrende-søen. UTM: MJ 04675-63208.
Svømmende Sumpskærm	Store bevoksninger i Foldrende-søen: UTM 04675-63208.
Tusindfrø	Ca. 100 spredte ex. på 10 m ² ved Foldrende-søen. UTM: MJ 04675-63208.
Mose-Troldurt	I fugtige partier ved Foldrende-søen.
Sand-siv	Do.

Bemærkninger.

En rydning af indvandrende Bjerg-Fyr vil være meget ønskelig. Dog således, at ind imod det oprindelige vestlige bryn af plantagen bevares en del spredte træer. Denne "bløde" afgrænsning ønskes dels af hensyn til flere fugle- og dyrearter, der trives i dette område og dels af landskablige hensyn, hvor den markante og lige skovkant er uheldig.

AFVEJNING

12 Afvejning af benyttelse og beskyttelse

Som led i planprocessen har Hjemmeværnet og Skov- og Naturstyrelsen i fællesskab drøftet og foretaget en afvejning af de forskellige ønsker og forslag til den fremtidige benyttelse og beskyttelse, som beskrevet i de 3 foregående kapitler. Afvejningen blev foretaget på et møde på Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy den 14. december 2004 mellem Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy, Hjemmeværnskommandoen, Forsvarets Bygningstjeneste samt Skov- og Naturstyrelsen.

12.1 Afvejning af ønsker og forslag fra Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy

Der var generel enighed om at Hjemmeværnets behov og ønsker om at fortsætte den nuværende anvendelse og brug af skydeterrænet. Det vurderes at en brug på det nuværende niveau i forbindelse med øvelser og uddannelse ikke går ud over de naturmæssige værdier på selve skydeterrænet.

Etablering af 2 stk. nedgravede permanente gruppekampstillinger, hver med et areal på ca. 50 meter i diameter var der enighed om godt kan indpasses på skydeterrænet, der hvor Hjemmeværnet ønsker dem (jf. det kortbilag hjemmeværnet har udarbejdet).

Der var ligeledes enighed om at et område til bivuak og beredskab kan indpasses i skydeterrænets bevoksede sydøstre hjørne, som ønsket af Hjemmeværnet (jf. kortbilag der er nævnt ovenfor).

Veje og skovspor gøres farbare for biltrafik ved at rydde et bælte på begge sider af sporene. Hjemmeværnet får herved mulighed for, at køre rundt med biler i området under øvelsesaktiviteter og publikum kan bruge sporene til ture gennem de ellers tilgroede bjergfyrområder.

12.2 Afvejning af ønsker og forslag fra bidragsyderne

Friluftsrådet:

Der var enighed om at følge Friluftsrådets opfordring til at have samme adgangsregler som Skov- og Naturstyrelsen, når der ikke er øvelsesaktiviteter i området.

Endvidere var man på afvejningsmødet positive overfor Friluftsrådets ønske om naturstier i området, samt mulighed for etablering økobase af sheltere i skoven af det nordøstlige hjørne af skydeterrænet, for at tilgodese lokale brugere så de ikke behøver at krydse den meget trafikerede kystvej.

Friluftsrådets ønske om en folder over området – hvor bl.a. adgangsregler nævnes, information om historie, geologi, flora og fauna var man ligeledes interesseret i at arbejde videre med.

Kontakt telefonnumre vil fremgå af informationstavlerne, samt af folderen, når den er udarbejdet.

Dansk botanisk forening:

Dansk botanisk forenings ønske om rydning af bjergfyr i vest var der tilslutning til på afvejningsmødet.

12.3 Afvejning af Skov- og Naturstyrelsens ønsker til forbedringer af naturområder

Der var generelt enighed om, at pleje og genoprette de unikke klithedearealer på Klitmøller Skydeterræn, samt øge naturindholdet ved anlæg af et par mindre hedesøer og sikre offentligheden bedre muligheder for at opleve terrænet.

12.4 Sammenfatning

Hermed var der enighed om følgende:

Klithede arealer plejes ved regelmæssig slåning/afbrænding.

Den vestlige del af bjergfyrkrattet ryddes for at få klitheden tilbage og muligheden for at opleve de spændende landskabsformer. Enkelte partier af bjergfyr kan lades tilbage i landskabet ved bakker (klitter).

Skabelse af yderligere vådområder – lavvandede søer – hvor det er muligt.

Området åbnes yderligere for publikum ved etablering af afmærket rute igennem skoven, hvor man får mulighed for at fornemme de spændende konturer i landskabet.

Der gives mulighed for etablering af økobase af sheltere i skydeterrænets nordøstre hjørne.

Brug af areal ved boldbanen i nordenden af skydeterrænet, som overnatningsmulighed for windsurfere. Hjemmeværnet er positive overfor forslaget og ser ingen problemer i forbindelse at arealet placeres ved boldbanen i nordenden af skydeterrænet.

Spor og veje i skoven er under tilgroning.

PLAN

Denne del af drifts- og plejeplanen indeholder en anvisning af, hvorledes den ovenfor gennemgåede afvejning kan realiseres i praksis, herunder hvordan den skal udmøntes i retningslinier for terrænets fremtidige benyttelse, pleje og forbedring.

Planperioden er opdelt i tre perioder fra år 2005-2009, 2010-2014 og 2015-2019. Der henvises til perioderne som henholdsvis delperiode 1, 2 og 3. Sidst i dette afsnit er der opstillet en oversigt over den prioriterede handlingsplan – endvidere indsat som bilag 6. Handlingsplanen skal foruden at give et overblik over de plejemæssige tiltag, sprede plejeaktiviteterne, og derved ressourceanvendelsen, over hele planperioden.

Planforskrifterne er endvidere illustreret på drifts- og plejekortet, bilag 2.

13 Retningslinier for den fremtidige anvendelse af Klitmøller Skydeterræn

Retningslinierne for den fremtidige anvendelse af skydeterrænet skal tilgodes følgende forhold:

- At terrænet er udlagt som hjemmeværnets skydeterræn, og derfor fortsat skal kunne opfylde hjemmeværnets behov for uddannelsesaktiviteter.
- At den militære benyttelse sker under hensyntagen til landskabelige og biologiske værdier, som i drifts- og plejeplanperioden søges fastholdt og udbygget.
- At den rekreative benyttelse sker i det omfang det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt og ikke forstyrrer hjemmeværnets brug samt er foreneligt med hensynet til de natur- og kulturmæssige værdier.

13.1 Retningslinier for pleje af klitheden.

Gennem afbrænding af heden forynges hedens vegetation. Hedelyngen er tilpasset til brand og dens frø spirer bedst efter opvarmning. For at sikre rumlig variation afbrændes felter i størrelsesordenen 50 gange 50 meter. Især områder med gammel lyng og revling brændes.

Hvert år brændes nye felter. Herved skabes en mosaik af hedevegetation i forskellige succesionsstadier. Den store variation giver rum for en stor biologisk mangfoldighed.

Afbrænding hører til den tilbagevendende pleje. Behandlingen skal gentages på det samme areal med ca. 20 års mellemrum. Hvis ikke plejen gentages, vil lyngen efterhånden ældes og dø. I stedet vil andre arter indfinde sig og til sidst vil arealet springe i skov. Derfor tilstræbes det at alle skydeterrænets åbne arealer afbrændes én gang i løbet af planperioden.

Teknikken bag afbrændingen er:

1. For at kontrollere branden slås et smalt bælte rundt om det område der skal brændes.
2. Herefter brændes - ligeledes af sikkerhedshensyn - et smalt bælte i læ-siden af området. En såkaldt modbrand.
3. Først nu antændes branden i vindsiden.

Afbrænding må af hensyn til brandfaren og ynglefugle mv. kun foregå i vinterhalvåret i perioden 1. oktober til 31. marts.

13.2 Retningslinier for genskabelse af den tilgroede klithede.

Den vestlige del af bjergfykrattet ryddes for at genskabelse klitheden og synligheden af det flotte klitlandskab. Rydningen foretages i 4 faser. I første fase ryddes omkring spor og slugter i den del af området der på sigt er planlagt ryddet. Herved fås forbindelser til de rydninger langs spor i den østlige del af skydeterrænet. De 3 resterende faser, der udgøres af den nordligste, den midterste og den sydligste tredjedel af arealet, vil blive ryddet, når det økonomisk og praktisk kan indpasses indenfor den 15-årige planperiode.

Rydningen foretages ved anvendelse af flere metoder. I det efterfølgende er der i procent angivet hvor stor en del af det samlede areal de enkelte metoder udgør. Herved er det muligt at beregne en gennemsnits omkostning for rydningen. Omkostningerne er opgjort ved nettoudgiften.

Metode 1. (20%)

Traktor med kraftig knuser, anvendes på fladt terræn med mindre træer, især i den vestlige del og i slugter.

Omkostninger 10.000 kr. pr. ha.

Metode 2. (60%)

Rydning med motorsav, anvendes på kuperet terræn og i klitbakkerne, evt. afbrænding kan komme på tale.

Omkostninger 22.000 kr. pr. ha.

Metode 3. (20%)

Rydning med motorsav, anvendes på nogenlunde fladt terræn med større træer, der kan flises. Især i den østlige del, omkostninger efter fradrag af flisens værdi.

Omkostninger 2.000 kr. pr. ha.

Gennemsnitlig omkostning 15.600 kr. pr. ha.

De krav der stilles til rydningens fuldkommenhed, og især fjernelse af nedskåret fyr, betyder meget for omkostningens størrelse.

Der er i de opstillede metoder regnet med en grov rydning, hvor ikke alt hugstaffald fjernes, flises, afbrændes eller knuses.

Hvor opvæksten af de selvsåede nåltræer er mere massiv, og i kuperet terræn, må rydningen foretages med håndkraft (motorsav). Den massive, kratagtige opvækst kan være svær at "angribe" for maskiner, fordi strukturen er så tæt. Fordelen ved denne metode er endvidere, at den er skånsom mod terrænet.

De fældede træer skal væk fra arealet. Dette sker typisk ved flisning på stedet og efterfølgende udkørsel. Herved opnås, at de næringsstoffer som indeholdes i træerne ikke kommer til at belaste klithedens naturlige og næringsfattige vegetation.

Når klitheden er ryddet for opvækst skal den fremover plejes ved afbrænding efter retningslinierne i afsnit 13.1.

13.3 Retningslinier for etablering af lavvandede søer.

Etablering af 2 nye hedesøer, hvor padder, herunder forhåbentlig strandtudsens, kan yngle. Strandtudsens er en pionerart, tilpasset livet i temporære miljøer. Tudsens behøver lave, temporære, lysåbne vandsamlinger, hvor ynglen kan udvikles meget hurtigt. Disse miljøer eksisterede indtil for 50-100 år siden langs hele den jyske vestkyst i form af græssede eller delvist sandflugtsprægede klitheder. Vandhullet skal have været udtørret den foregående sommer, så fisk er uddøde. Ellers bliver strandtudsens yngel spist.

Hannen bevæger sig meget for at finde egnede nye yngle-lokaliteter. Når det lykkes kvækker han med sin kraftige stemme, der kan høres i en afstand af op til 2 km. Det giver hunnen mulighed for at opsøge hannen på lang afstand. Også andre paddearter vil kunne nyde godt af vandhullerne bl.a. Spidssnudet frø; Løgfrø og Stor vandsalamander.

De to planlagte søer/vandhuller etableres ved at lukke grøfter, der afvander interne områder, og fjernelse af de øverste jordlag. Søernes placering fremgår af drifts- og plejekortet (bilag 2). Ved skrab fjernes det øverste humusholdige jordlag. Materialet placeres evt. nedenfor vandhuller i en hesteskoform, hvorved der kan sikres en højere vandstand. Det er meget vigtigt, at placeringen tilpasses landskabet, så det ikke ser kunstigt ud. Etablering af søerne kræver godkendelse af amtskommunen.

13.4 Retningslinier for etablering af afmærket sti på skydeterrænet.

Med udgangspunkt fra Nystrup Camping i nord etableres en afmærket sti for gæster til fods. Stien vil gå igennem skydeterrænets forskellige naturtyper, skovene i øst og bjergfykrattet over den åbne klithede forbi Foldrende Søen og ad sporet bag havklitterne tilbage til Trøjborgvej. For at gøre stien så spændende som mulig er det vigtigt, at den har et varieret forløb ad klittoppe og –rande samt gennem slugter. I de lukkede naturtyper kan der evt. være behov for at rydde nogle enkelte træer.

En folder over området med tilhørende kortbilag vil her kunne være en god hjælp for cyklende og gæster med barnevogne, som kan benytte netværket af spor og skovveje på skydeterrænet.

13.5 Retningslinier for etablering af økobase af sheltere.

Placeringen og udformning af økobasen af sheltere skal skriftligt godkendes af Thy Statsskovdistrikt og Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy. Udgiften til etablering og drift af økobasen er ekstern dvs. det er de lokale interessegrupper/brugere, der må afholde denne udgift, hvorfor der ikke i denne plan er afsat økonomi til sheltere.

13.5 Retningslinier for etablering af overnatningsmulighed for surfere.

Thy Statsskovdistrikt har sammen med Hanstholm kommune arbejdet med forskellige løsningsmuligheder på at finde overnatningsmuligheder for wind-surfere i Klitmøllerområdet. Thy Statsskovdistrikt ønsker at gøre opmærksom på en eventuel overnatningsmulighed i nordenden af skydeterrænet overfor campingpladsen. Det er tanken, at arealet vil indgå i evt. lejemål med Nystrup Camping. Det vil således være campingpladsen, der står for den daglige drift oprydning m.m. Overnattende vil bruge campingpladsens toilet og badefaciliteter. Etablering af overnatningspladsen kræver amtskommunens godkendelse.

13.6 Retningslinier for offentlighedens adgang til Klitmøller Skydeterræn.

Offentligheden har i dag adgang til hele skydeterrænet uden for skydninger via veje, spor og stier i nord, øst og syd for arealet samt langs stranden fra vestsiden.

Reglerne for offentlighedens adgang fremover er beskrevet i bilag 5: "Ordensreglement for offentlighedens adgang til Klitmøller Skydeterræn". Ordensreglementet placeres sammen med skilte med information samt kort over terrænet. Skilte placeres ved alle større veje og stier ind i området.

Information med blandt andet skydetider og kort over terrænet vil være at finde på Hærhjemmeværnsdistriktet Himmerland-Thy's hjemmeside og med link til samme fra Hjemmeværnskommandoens hjemmeside.

13.7 Retningslinier for brug af gødning og sprøjtemidler.

Siden januar 2003 er sprøjtning med kemiske bekæmpelsesmidler ikke tilladt på forsvarets arealer. Der kan, jf. forsvarets interne retningslinier - såvel som på statens øvrige arealer - indhentes dispensation til at punktsprøjte med Glyphosat (Round-up) i forbindelse med bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo såfremt den udgør et sikkerhedsmæssigt problem.

Brug af gødning på forsvarets arealer skal begrænses og må kun anvendes på landbrugsarealer under omdrift samt vildtagre. Der må kun benyttes op til max. 80% af kvælstofnorm.

På Klitmøller Skydeterræn er det med planens ikrafttræden ikke tilladt at anvende gødskning eller andre jordforbedrende midler (f.eks. kalk eller slam). Ligeledes er det som hovedregel ikke tilladt at anvende pesticider, da der ikke forekommer Kæmpe-Bjørneklo.

13.8 Planændringer.

Det kan i planperioden være nødvendigt at foretage planændringer i drifts- og plejeplanen, jf. kap. 2.3. Planændringer indsættes bagest i planen.

Særligt gøres opmærksom på:

Nye, faste stillinger/anlæg kræver planændringer i relation til nærværende drifts- og plejeplan. Etablering eller flytning af permanente anlæg og opstilling af faste terrænpunkter, som ikke fremgår af grundkortet, kræver planændring. Anlæg m.v. som etableres midlertidigt, men som *ikke* er fjernet inden 1 måned fra etablering, regnes for permanente.

Midlertidige anlæg og terrænpunkter kan frit placeres indenfor terrænet, forudsat at etableringen ikke indebærer en påvirkning af arealet eller de omgivende arealer, der er i strid med de retningslinier/restriktioner, der er givet for det pågældende område.

ØKONOMI

14 Økonomiske konsekvensberegninger

En forudsætning for at handlingsplanen kan gennemføres er dels, at der opstilles et budget over de økonomiske konsekvenser, dels at den årlige tildeling af ressourcer er i overensstemmelse med budgettet.

I det følgende er de økonomiske konsekvenser af planens implementering vurderet på baggrund af det bedst mulige skøn på planlægningstidspunktet.

Konsekvensberegningerne omfatter udelukkende de af planens aktiviteter, der ligger *ud over* den nuværende løbende drift af terrænet. Udgifter i forbindelse med den almindelige drift og vedligeholdelse af grønne områder, veje og militære anlæg samt tiltag som allerede udføres, er ikke således ikke medtaget.

Udregningsgrundlag		
Timelønning, specialarbejder	180	kr./time
Almindelig traktor, incl. traktorfører	450	kr./time
Anhænger til traktor	90	kr./time
Flismaskine, incl. traktorfører	1200	kr./time
Flisfrakører, incl. traktorfører	600	kr./time
Motorsav	25	kr./time
Buskrydder	25	kr./time
Kraftig tallerkenharve	48	kr./time
Skovningsmaskine, incl. traktorfører	1000	kr./time
Udkørselsmaskine, incl. traktorfører	600	kr./time
Frontlæsser til traktor	45	kr./time
Hederydningspriser – hentes fra afsnit 13.2 (Thy Statsskovdistrikt)		

Tabel 14.1 Udregningsgrundlag for økonomiske konsekvensberegninger.

KALKULE OVER DRIFTS- OG PLEJETILTAG				
Klitheden				
Afbrænding af klithedeareal			5.000	kr/ha
Rydning af bjergfykrat på klithede		Gennemsnitspris af 3 metoder	15.600	kr/ha
Flisning af nåletræ langs veje og spor		På begge sider	1,50	kr/m
Hedesøer				
Etablering af fladvande søer			10.000	kr/stk
Offentlig adgang				
Etablering af afmærket sti			15.000	kr.
Vedligehold af sti	3	timer á 180 kr.	540	kr.

Tabel 14.2 Økonomi på enheder

14.1 Samlet oversigt over drifts- og plejeplanens økonomiske konsekvenser

Arbejdsopgave	Antal	Enhed	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Total
Afbrænding af hede																		
Slåning			3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500	52.500
																		0
Rydning af trævækst																		
Rydning af trævækst langs spor og skov- veje på hele skydeterrænet (4500 meter)				6.750									6.750					13.500
Rydning bjergfyrr nord 16 ha						249.600												249.600
Rydning bjergfyrr midt 16 ha											249.600							249.600
Rydning bjergfyrr syd 16 ha																	234.000	234.000
Hedesøer																		
Etablering af hedesøer	2	Stk.			20.000													20.000
Vedligeholdelse af hedesøer						1.000				2.000								3.000
																		0
Offentlig adgang																		
Ordenreglement			20.000															20.000
Skiltestandere	5	Stk.		540	540	540	540	540	540	540	540	540	540	540	540	540	540	17.500
Vedligeholdelse og eftersyn af informa- tionsskilte og ordenreglement																		7.560
Etablering af afmærket sti			15.000															15.000
Vedligehold af sti				540	540	540	540	540	540	540	540	540	540	540	540	540	540	7.560
Total			56.000	11.330	24.580	5.580	254.180	4.580	4.580	6.580	4.580	254.180	11.330	4.580	4.580	4.580	238.580	889.820

BILAG

15 Oversigt over bilag

Bilag 1: Grundkort over Klitmøller Skydeterræn (i kortlomme bagest).

Bilag 2: Drifts- og plejekort over Klitmøller Skydeterræn (i kortlomme bagest).

Bilag 3: Bevoksningsliste for Klitmøller Skydeterræn.

Bilag 4: Retningslinier for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner i relation til Naturbeskyttelseslovens § 3.

Bilag 5: Ordensreglement for offentlighedens adgang til Klitmøller Skydeterræn.

Bilag 6: Handlingsplan.

Bevoksningsliste for Klitmøller Skydeterræn

Til de enkelte kolonner gives følgende kommentarer:

Afd.   Afdelingsnummer
Lit.   Litra(delareal)
Areal   Litraareal i hektar
Årgang   Året for plantning (eller etableret selvforryngelse). Er sædvanligvis beregnet ud fra alderen fra frø ved at antage en plantealder på 2 år for løvtræ og 4 (3) år for nåletræ.

Forkortelser

BJF	= Bjergfyr	MOS	= Mose
COF	= Contorta	SGR	= Sitkagran
FBF	= Fransk Bjergfyr	STB	= Strandbred
HED	= Hede	SØ	= Sø
KLI	= Klit	VEJ	= Bilfaste veje
		SKB	= Skydebane

Arealangivelse på kort		Arealtyper		Areal i ha
Afd. / Lit.	Anv. kode	Anlægsår		
401 a	HED			26,5
401 b	KLI			6,1
401 c	BJF	1995		18,5
401 d	SGR	1998		4,9
401 e	SGR	2002		1,8
401 f	SGR	1984		0,3
402 a	STB			20,1
403 a	BJF	1995		43,6
403 b	HED			12,3
403 c	KLI			6,7
403 d	SGR	1988		4,3
403 e	FBF	1973		3,3
403 f	SGR	1998		2,8
403 g	SGR	1984		2,3
403 h	BJF	1975		1,1
403 i	COF	1957		1,4
403 j	SØ			0,9
403 k	MOS			1,7
403 l	SKB			0,2
404 a	BJF	1995		28,2
404 b	HED			13,2
404 c	COF	1965		4,6
404 d	KLI			5,2
404 e	MOS			0,6
462 a	VEJ			0,9
Total				211,5

Retningslinier for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner i relation til naturbeskyttelseslovens § 3

Store dele af forsvarets skyde- og øvelsesterræner er tidligere landbrugsarealer. Ved overgangen til militære øvelsesområder ekstensiveres landbrugsdriften enten kraftigt eller ophører helt, hvilket ofte muliggør forskellige beskyttede naturtypers opståen. Imidlertid hindrer dette ikke fortsat gennemførelse af de militære aktiviteter, som er områdernes hovedformål.

Som efter de hidtil gældende regler er naturbeskyttelseslovens § 3 nemlig ikke til hinder for en fortsættelse af de beskyttede arealers hidtidige benyttelse. Dette gælder også forsvarets hidtidige benyttelse af arealer og anlæg m.v.

Såfremt forsvaret ejer, erhverver eller lejer arealer, som ikke hidtil har været anvendt til øvelsesformål, vil en overgang til øvelsesformål, der medfører ændringer i tilstanden, derimod kræve tilladelse.

En væsentlig intensivering af en hidtil militær benyttelse vil ligeledes kræve tilladelse fra den pågældende amtskommune, jfr. lovens § 3.

Militære aktiviteter

I tilfælde, hvor et større areal anvendes til øvelsesformål (f.eks. Oksbøl skydeterræn), vil forskellige dele af området kunne have forskellig benyttelsesintensitet. Vurderingen af, om en aktivitet kræver tilladelse efter lovens § 3, bør derfor ske på grundlag af intensiteten af det pågældende "delområdes" hidtidige anvendelse. Indenfor hvert "delområde" vil den hidtidige anvendelsesgrad kunne fortsætte.

F.eks. vil "delområder", hvor kørsel og lejlighedsvis bortslidning af vegetationen samt dozing, gravning og indgreb i vandløb har fundet sted, fortsat kunne benyttes på denne måde. Dette omfatter også flytning af de enkelte aktiviteter indenfor delområdet, f.eks. flytning af spor efter bæltekøretøjer. Variationer i aktiviteten, f.eks. ændringer af koncentrationen af bæltspor indenfor de mest benyttede arealer, må anses som i overensstemmelse med hidtidig benyttelse, i hvert fald inden for ret vide rammer.

Derimod vil et sammenhængende areal, der f.eks. ikke hidtil har været anvendt til kørsel med bæltekøretøjer eller lejlighedsvis indgreb i vandløb, ikke uden tilladelse kunne anvendes på denne måde.

Opførelse af permanente anlæg kræver som udgangspunkt tilladelse, f.eks. bygninger, skydevolde og skydebaner. Mindre enkeltstående indretninger (f.eks. "kulisser") af træ eller tilsvarende materiale, som let kan fjernes, kan dog etableres uden tilladelse.

Foranstaltninger som bevirker, at et areal varigt glider ud af den pågældende naturtypedefinition kræver tilladelse. Dette gælder f.eks. tilplantning af heder eller dræning af vådområder.

Ikke militære aktiviteter

For ikke militære aktiviteter på øvelsesområder gælder de samme regler som for civile aktiviteter uden for øvelsesterrænet. Dette indebærer bl.a., at anlæg af vildtagre på beskyttede naturtyper inden for øvelsesterrænet kræver tilladelse efter naturbeskyttelsesloven.

Tvilstilfælde

I tilfælde hvor forsvaret er i tvivl, om der kræves tilladelse til en aktivitet eller et anlæg, vil forespørgselsordningen i naturtypebekendtgørelsens § 8 kunne anvendes. Det vil sige, at forsvaret kan rette henvendelse til amtet, som inden 4 uger skal besvare forespørgslen. Der henvises i denne forbindelse til s. 24 i vejledningen om naturbeskyttelsesloven.

Forvaltningsplaner

I en række tilfælde vil det være hensigtsmæssigt, at der udarbejdes en forvaltningsplan for det pågældende militære øvelsesområde, f.eks. i form af en driftsplan. Herved vil man ofte kunne skabe de bedste rammer for den militære anvendelse samtidig med, at der tages hensyn til plante- og dyrelivet. Samtidig vil en forvaltningsplan være et egnet grundlag for en stillingtagen til eventuelle ønsker om dispensation fra bl.a. naturbeskyttelseslovens § 3.

Ordensreglement for offentlighedens adgang til Klitmøller Skydeterræn

Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy byder velkommen til Klitmøller Skydeterræn

Klitmøller Skydeterræn er et 211 hektar stort militært område. Området har siden 1956 været anvendt af Hjemmeværnet til skydning og uddannelse af Hjemmeværnets enheder.

Terrænet er åbent for publikum. Terrænet er dog lukket ved skydning og anden militær aktivitet. Skiltet med ”Militært område – Al uvedkommende adgang forbudt” vil da være ophængt ved indgangene. Reglerne er derfor således, at der er adgang for publikum på skydeterrænet, når der ikke foregår skydning og øvelsesaktiviteter. Når der foregår skydning og øvelser, som ikke er forenelige med publikums færdsel vil dette fremgå af skiltning ved veje og spor ind i området fra henholdsvis Trøjborgvej i nord og Kystvejen i øst og ved adgang langs kysten fra stranden. På stranden vil det ligeledes fremgå af skiltningen henholdsvis nord og syd for skydeterrænet og balloner vil være hejst på masterne ved kysten i henholdsvis det nordvestre og sydvestre hjørne af skydeterrænet, der indikere at det ikke er muligt at passere på strandarealet vest for Klitmøller Skydeterræn.

Ved offentlig færdsel gælder generelt:

- *Færdsel må foregå til fod og på cykel over hele terrænet.*
- *Færdsel med hest må kun finde sted på anvist vej eller sti.*
- *Hunde må gerne medtages, men skal holdes i snor. Deres efterladenskaber skal fjernes.*
- *Berøring af ammunition eller ammunitioner er farligt og forbudt*
- *Brug af åben ild er ikke tilladt og tobaksrygning skal ske med omtanke.*
- *Camping og overnatning i terræn er ikke tilladt.*
- *Henkastning af affald er forbudt.*
- *Skiltning skal respekteres og anvisninger fra militært personel skal efterkommes.*
- *Al færdsel foregår på eget ansvar.*

**Fund af ammunitionsgenstande bedes meldt til
Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy- tlf. 98622044**

I samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen har Hjemmeværnet udarbejdet en drifts- og plejeplan, der skal søge at varetage hensynet til områdets natur. Planen indebærer at Hjemmeværnet ved en aktiv indsats vil søge at fastholde og forbedre forholdene for områdets flora og fauna samt rekreative og kulturhistoriske værdier bl.a. ved at udbygge og vedligeholde pleje af klitheden og ved forbedrede adgangsforhold.

**Chefen for
Hærhjemmeværnsdistrikt Himmerland-Thy**

